

reo[®]-rapportage

F&C-beleggingsfondsen - Derde kwartaal 2017

Inhoud

Inleiding	4
Terugblik kwartaal	4
Zuidoost-Aziatische visie op corporate governance	4
Toezichtsklimaat speerpunt in VS	4
'Best practice' in de toegang tot gezondheidszorg	5
Arbeidsmanagement bij distributiecentra	5
Overheidsbeleid	6
Engagement prioriteitsbedrijven	7
Engagement casestudies	15
Engagementprojecten	24
Engagement per onderneming	28
Milestones per onderneming	37
Bijlage: Viewpoints 2017	55
Bijlage: 2017 engagementprioriteiten	56

Inleiding

In dit verslag vindt u gedetailleerde informatie over de manier waarop wij het afgelopen kwartaal (mede) namens u ondernemingen hebben aangesproken en welke resultaten er zijn bereikt. Ook rapporteren wij de uitkomsten van ons engagement (mijlpalen).

Wij hebben het afgelopen kwartaal 87 ondernemingen aangesproken en 28 mijlpalen bereikt. Deze mijlpalen zijn doorgaans de uitkomst van engagement over eerdere kwartalen.

Terugblik kwartaal

We bezochten dit kwartaal het ICGN-congres in Maleisië en de jaarlijkse conferentie van de Council of Institutional Investors in het Amerikaanse San Diego. In beide gevallen spraken we rechtstreeks met vertegenwoordigers van lokale ondernemingen. Allemaal mensen die we op roadshows in Europa niet zo gauw tegen het lijf zouden lopen.

BMO Global Asset Management was daarnaast ook aanwezig bij de jaarlijkse PRI in Person-conferentie, die in september in Berlijn werd gehouden. De conferentie werd druk bezocht: vanuit de hele wereld waren er bijna duizend experts op het gebied van verantwoord beleggen op afgekomen – een goede afspiegeling van de sterke ontwikkeling die zich op dit gebied aftekent. Ook duidelijk werden de enorme uitdagingen waar duurzaam beleggen zich voor gesteld ziet. De Sustainable Development Goals (SDG's) waren een belangrijk discussiepunt. In dit rapport ook een gedetailleerdere samenvatting van de uitkomsten van de conferentie.

Zuidoost-Aziatische visie op corporate governance

Prioriteit
2017

We hebben in juli de jaarlijkse bijeenkomst van het International Corporate Governance Network (ICGN) bijgewoond, dit keer in Kuala Lumpur.

Behalve dat dit ons een uitgelezen kans bood om met lokale ondernemingen in de regio in contact te komen, hebben we diverse regionale en lokale beleggersgroepen gezien en gesproken.

Onderdeel van de vierdaagse conferentie was een bezoek aan een palmolieplantage van **Sime Darby**. Daarnaast kregen we de kans om te spreken met internationale bedrijven als **Barrick Gold** en **BHP Billiton**, naast lokale namen als **RHB Group** en **OSK Group**. Verder hebben we ook van gedachten gewisseld met deelnemers van invloedrijke organisaties als de Asian Corporate Governance Association.

Met het oog op het grote aantal landen en de uiteenlopende bestuursstructuren in de regio zijn we eens te meer doordrongen geraakt van het feit dat de bestuurspraktijk in Zuidoost-Azië niet te vangen is in één model dat iedereen past. Een open dialoog over duurzaamheidszaken is vrijwel onmogelijk bij gebrek aan inzicht in lokale culturele gevoeligheden. De eigendomsstructuur, transacties met verbonden partijen, informatieverstrekking door

ondernemingen en de bestuurseffectiviteit blijven belangrijke speerpunten in de regio. In diverse markten is de afgelopen jaren een Stewardship Code of een corporate-governancecode geïntroduceerd.

Gastland Maleisië kwam in 2017 zelf voor het eerst met een corporate-governancecode voor de dag. Deze code kon rekenen op een warm onthaal door BMO en andere beleggers. Door deel te nemen aan de discussies in de regio en door de komende jaren de veranderingen op de voet te blijven volgen, kunnen we zelf ook met de ontwikkeling van de bestuurspraktijken in de diverse volwassen wordende regionale markten blijven meebewegen. We hebben in deze regio een sterke kans om met ons engagementsprogramma invloed uit te oefenen.

Toezichtsklimaat speerpunt in VS

Prioriteit
2017

We hebben in San Diego het najaarscongres bijgewoond van de Amerikaanse Council of Institutional Investors (CII). We hebben daar deelgenomen aan een discussie met

uiteenlopende belanghebbenden over prioriteiten in de Amerikaanse markt. In eerdere jaren spitste de discussie zich vooral toe op specifieke corporate-governancepunten zoals 'proxy access' en diversiteit. Dit jaar waren de belangrijkste gespreksonderwerpen wat breder, hoofdzakelijk vanwege de ingrijpende veranderingen die in het Amerikaanse toezichtsklimaat staan te gebeuren.

De discussie ging onder andere over het dalende aantal beursgangen (IPO's), over het feit dat ondernemingen steeds minder in overheidshanden zijn, over het mogelijke effect van een restrictiever immigratiebeleid op de beleggingsprestaties en over de inspanningen om de rechten van de aandeelhouders te reduceren door middel van de intrekking van de Dodd-Frank hervormingen (via de Financial CHOICE Act).

De conferentie bood daarnaast diverse kansen om direct met Amerikaanse ondernemingen in gesprek te gaan. De laatste paar jaar wordt het najaarscongres van de CII steeds drukker bezocht. Door de timing precies tussen twee stemseizoenen is dit een natuurlijker moment voor een wat algemenere dialoog en gedachtenwisseling tussen aandeelhouders. We hebben tijdens de conferentie gesproken met het

management van zeven ondernemingen, waaronder de volgende prioriteitsnamen: **Chevron**, **General Motors**, **Johnson & Johnson**, **JPMorgan Chase** en **Wells Fargo**.

'Best practice' in de toegang tot gezondheidszorg

Prioriteit
2017

We hebben in september een hele dag met de Access to Medicine Foundation georganiseerd. Die dag werd bijgewoond door afgevaardigden van elf internationale farmaconcerns. De discussie

spitste zich toe op 'best practices' en het effect van initiatieven rond de zorgvoorzieningen in de opkomende wereld.

Aan ons om het perspectief van beleggers voor het voetlicht te brengen. We hebben de aanwezige ondernemingen op het hart gedrukt dat toegang tot de zorg vooral ook moet worden ingegeven door commerciële afwegingen. Een en ander zou ook beter in de strategie moeten worden geïntegreerd. Er volgde een levendige discussie onder de aanwezigen over de manier waarop het senior management warm kan worden gemaakt voor dit soort initiatieven, meer inzicht bij het Investor Relations-team kan kweken en een alternatief commercieel model kan ontwikkelen waarmee in landen met lagere inkomens succes kan worden geboekt.

De dag heeft ons dieper en gedetailleerder inzicht gegeven in de activiteiten die wereldwijd op dit gebied door ondernemingen worden ontplooid en in de vernieuwing die er gaande is. Deze gelegenheid werd bijgewoond door specialisten binnen de bewuste ondernemingen die op fulltime basis verantwoordelijk zijn voor initiatieven op dit gebied. Ons werd gevraagd de bijeenkomst te organiseren, omdat BMO Global Asset Management de enige belegger is die zitting heeft in de Expert Review Committee van de Access to Medicine Index 2018.

Arbeidsmanagement bij distributiecentra

Actueel

Magazijnen en distributiecentra staan bekend om de lange dagen, de ploegendiensten, de lage lonen en de herhalende werkzaamheden voor het personeel. In het Verenigd Koninkrijk hebben

veel van die medewerkers een nulurencontract zonder garantie op werk of inkomen. Vaak ook wordt gebruik gemaakt van uitzendbureaus of arbeidsbemiddelaars die mensen inhuren; sommige daarvan worden beschuldigd van uitbuiting, onder andere in de vorm van late betaling, valse beloften over huisvesting, mensenhandel.

We hebben ons aangesloten bij een beleggersbezoek aan de distributiecentra van **JD Sports Fashion** en **ASOS** in het noorden van Engeland. Bij dat bezoek kregen we informatie over de manier waarop de centra worden gerund en konden we vragen stellen. Vervolgens zijn we daadwerkelijk op locatie een kijkje gaan nemen.

Het ASOS-distributiecentrum wordt gerund door **XPO Logistics**. Het personeel dat in dat centrum werkzaam is, is ofwel in dienst van XPO zelf of van externe bureaus. We hebben bij dit bezoek meer inzicht gekregen in de samenwerking van ASOS en XPO en hoe het distributiecentrum wordt gerund. Lastiger was het om een idee te krijgen hoe het is om daar te werken; de beleggers mochten geen gesprek met het personeel aanknopen. Het distributiecentrum van JD Sports wordt door de onderneming zelf gerund. Medewerkers zijn ofwel in dienst van JD Sports ofwel worden ingehuurd via derden. En weer was het lastig om een vinger achter de ervaring van het personeel te krijgen: een gesprek voeren met de werknemers was er ook hier niet bij.

Overheidsbeleid

Maand	Onderwerp	Initiatief
februari	Klimaatverandering	Reactie consultatie van de Task Force on Climate-related Financial Disclosures (TCFD) van de Financial Stability Board (FSB).
maart	Mensenrechten	Gezamenlijke brief van beleggers waarin de Amerikaanse Securities and Exchange Commission (SEC) wordt gevraagd het huidige transparantiebeleid rond conflictmineralen te handhaven.
mei	Klimaatverandering	Brief aan regeringsleiders bij de G7 en G20, waarin internationale aandeelhouders zich nogmaals uitspraken voor de invoering van het Klimaatakkoord van Parijs.
mei	Mensenrechten	Verklaring van beleggers vóór de Australische Modern Slavery Act.
mei	Volksgesondheid	Verklaring verwachtingen beleggers rondom bestrijding van obesitas, suikers en niet-overdraagbare ziekten.
mei	Corporate governance	Brief aan de Indiase Securities Exchange Board over de invloed van zogenoemde 'promoter companies'.
mei	Aandeelhoudersrechten	Brief aan beurs Singapore over eventueel noteringskader voor bedrijfsstructuur met twee klassen aandelen.
mei	Aandeelhoudersrechten	Mede-ondertekenaar brief ICGN aan de Vaste commissie voor Economische Zaken over bescherming Nederlandse bedrijven
augustus	Corporate governance	Reactie enquête beurs Tokio over informatievoorziening in het Engels
augustus	Corporate governance	Indiening intentieverklaring over bestuursdiversiteit bij de 30% Club
september	Arbeidsomstandigheden	Ondertekenaar geworden van het Workforce Disclosure Initiative (WDI)
september	Corporate governance	Bijdrage aan de London Stock Exchange over wijzigingsvoorstel regels Alternative Investment Market (AIM)-index
september	Corporate governance	Reactie enquête beurs Santiago over corporate governance (Chili)
september	Aandeelhoudersrechten	Bijdrage aan consultatie FTSE en MSCI over structuur twee soorten aandelen met verschillende stemrechten

Engagement prioriteitsbedrijven

Aandelen Europa

In onderstaande tabel vindt u een overzicht van de ondernemingen die op onze jaarlijkse prioriteitenlijst staan. Met deze ondernemingen - die de afgelopen vier kwartalen onderdeel vormden van uw portefeuille - hebben wij het afgelopen kwartaal contact gehad. De selectie van prioriteitsondernemingen is gebaseerd op een grondige analyse onder onze klanten, onze eigen ESG-risicoscores, eerdere engagementactiviteiten alsmede het oordeel en de expertise van ons Governance & Sustainable Investment team. Voor iedere prioriteit wordt aan het begin van het jaar vastgesteld wat de engagementsdoelstellingen zijn (zie bijlagen). De activiteiten zijn bij die prioriteitsondernemingen intensiever dan bij bedrijven waarmee we reactief engagen. Over onze contacten met ondernemingen brengen wij verslag uit in de vorm van casestudies. Dit betreft ondernemingen die het afgelopen kwartaal in positieve dan wel negatieve zijn opgevallen. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
BASF SE	Basismaterialen		Goed				●			
Kerry Group PLC	Niet-duurzame consumptiegoederen		Voldoende	●						●
National Grid PLC	Nutsbedrijven		Voldoende							●
Roche Holding AG	Gezondheidszorg		Voldoende					●		
Vinci SA	Industrie		Voldoende	●		●				
Carnival PLC	Duurzame consumptiegoederen		Goed	●					●	●
Fiat Chrysler Automobiles NV	Duurzame consumptiegoederen		Goed	●						
Fresenius SE & Co KGaA	Gezondheidszorg		Voldoende					●	●	
HSBC Holdings PLC	Financiële instellingen		Goed		●				●	
Volkswagen AG	Duurzame consumptiegoederen		Voldoende	●						
GlaxoSmithKline PLC	Gezondheidszorg		Goed					●		
Novartis AG	Gezondheidszorg		Goed		●			●		
Royal Dutch Shell PLC	Energie		Goed	●						

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement prioriteitsbedrijven

Global Credits

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
National Grid PLC	Nutsbedrijven	Laag	Voldoende							●
Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Laag	Voldoende					●		
JPMorgan Chase & Co	Financiële instellingen	Bovengemiddeld	Voldoende		●					●
Amazon.com Inc	Duurzame consumptiegoederen	Matig	Matig	●			●			
Fresenius SE & Co KGaA	Gezondheidszorg	Matig	Voldoende					●	●	
General Motors Co	Duurzame consumptiegoederen	Matig	Goed	●	●		●	●	●	●
HSBC Holdings PLC	Financiële instellingen	Matig	Goed		●					●
Petroleos Mexicanos	Energie	Matig	Voldoende	●	●					
Volkswagen AG	Duurzame consumptiegoederen	Matig	Voldoende	●						
Wal-Mart Stores Inc	Niet-duurzame consumptiegoederen	Matig	Voldoende				●		●	●
Wells Fargo & Co	Financiële instellingen	Matig	Matig		●					●
BHP Billiton Ltd	Basismaterialen	Matig	Goed	●	●	●				●
GlaxoSmithKline PLC	Gezondheidszorg	Matig	Goed					●		
Novartis AG	Gezondheidszorg	Matig	Goed		●			●		
Royal Dutch Shell PLC	Energie	Matig	Goed	●						

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement prioriteitsbedrijven

Global Convertibles

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
BASF SE	Basismaterialen	Laag	Goed				●			
National Grid PLC	Nutsbedrijven	Laag	Voldoende						●	
Toray Industries Inc	Basismaterialen	Laag	Matig	●						●
Vinci SA	Industrie	Matig	Voldoende	●		●				
Allegheny Technologies Inc	Basismaterialen	Matig	Voldoende	●						●
Allergan PLC	Gezondheidszorg	Matig	Voldoende					●		
Fresenius SE & Co KGaA	Gezondheidszorg	Matig	Voldoende					●	●	
Wells Fargo & Co	Financiële instellingen	Matig	Matig		●				●	

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement prioriteitsbedrijven

Global High Yield

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's							
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij	
ArcelorMittal	Basismaterialen		Voldoende	●							●
Dollar Tree Inc	Duurzame consumptiegoederen		Matig	●			●	●			●
Fiat Chrysler Automobiles NV	Duurzame consumptiegoederen		Goed	●							
HSBC Holdings PLC	Financiële instellingen		Goed		●					●	
Volkswagen AG	Duurzame consumptiegoederen		Voldoende	●							

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement prioriteitsbedrijven

Multimanager Aandelen Amerika

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
NIKE Inc	Duurzame consumptiegoederen	Laag	Voldoende	●			●			●
Albemarle Corp	Basismaterialen	Bovengemiddeld	Goed	●					●	●
Duke Energy Corp	Nutsbedrijven	Bovengemiddeld	Goed						●	
FMC Corp	Basismaterialen	Bovengemiddeld	Voldoende	●					●	
JPMorgan Chase & Co	Financiële instellingen	Bovengemiddeld	Voldoende		●				●	
Allergan PLC	Gezondheidszorg	Bovengemiddeld	Voldoende					●		
Amazon.com Inc	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Matig	●			●			
American Airlines Group Inc	Industrie	Bovengemiddeld	Voldoende	●			●			●
Chevron Corp	Energie	Bovengemiddeld	Voldoende	●					●	
Costco Wholesale Corp	Niet-duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Matig			●	●	●		
Dollar Tree Inc	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Matig	●			●	●		●
FirstEnergy Corp	Nutsbedrijven	Bovengemiddeld	Goed						●	
General Motors Co	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Goed	●	●		●	●	●	●
Michael Kors Holdings Ltd	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Goed	●						
Pfizer Inc	Gezondheidszorg	Bovengemiddeld	Voldoende					●		
UnitedHealth Group Inc	Gezondheidszorg	Bovengemiddeld	Voldoende						●	
US Bancorp	Financiële instellingen	Bovengemiddeld	Voldoende	●	●				●	
Wal-Mart Stores Inc	Niet-duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Voldoende				●		●	●
Wells Fargo & Co	Financiële instellingen	Bovengemiddeld	Matig		●				●	
Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Bovengemiddeld	Voldoende					●		
Sherwin-Williams Co/The	Basismaterialen	Bovengemiddeld	Voldoende						●	

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement prioriteitsbedrijven

Multimanager Aandelen Europa

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
BASF SE	Basismaterialen	Laag	Goed				●			
Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Laag	Voldoende					●		
ArcelorMittal	Basismaterialen	Bovengemiddeld	Voldoende	●						●
Vinci SA	Industrie	Bovengemiddeld	Voldoende	●		●				
Carnival PLC	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Goed	●					●	●
Fiat Chrysler Automobiles NV	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Goed	●						
Fresenius SE & Co KGaA	Gezondheidszorg	Bovengemiddeld	Voldoende					●	●	
HSBC Holdings PLC	Financiële instellingen	Bovengemiddeld	Goed		●				●	
Volkswagen AG	Duurzame consumptiegoederen	Bovengemiddeld	Voldoende	●						
GlaxoSmithKline PLC	Gezondheidszorg	Matig	Goed					●		
Novartis AG	Gezondheidszorg	Matig	Goed		●			●		
Royal Dutch Shell PLC	Energie	Matig	Goed	●						

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement prioriteitsbedrijven

Multimanager Aandelen Pacific

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
NIKE Inc	Duurzame consumptiegoederen	 	Voldoende	●			●			●

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.
Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.
Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.
Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Engagement prioriteitsbedrijven

Multimanager Aandelen Opkomende Markten

Naam	Sector	ESG-risicoscore	Reactie op engagement	Thema's							
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij	
Qantas Airways Ltd	Industrie	 	Goed	●			●		●		
BHP Billiton Ltd	Basismaterialen	 	Goed	●	●	●				●	

Reactie op engagement:

Goed: bereid tot dialoog en doorvoeren van aanbevelingen.

Voldoende: beschikbaar voor discussie, maar minder bereid tot doorvoeren van aanbevelingen.

Matig: geen reactie of niet bereid om dialoog aan te gaan.

Blanco: engagement net gestart of in afwachting van reactie

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: BASF SE

Land: Duitsland

Sector: Basisindustrie

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Arbeidsomstandigheden

Onderwerp: Gezondheid en veiligheid

Achtergrond

BASF is een toonaangevend chemieconcern op het gebied van duurzaamheid. De onderneming presteert goed op het gebied van milieubeheer. Voor wat betreft de veiligheid was BASF het afgelopen jaar echter sterk negatief in het nieuws. In mei 2016 is een externe medewerker bij een fabriek in Korea om het leven gekomen na te zijn blootgesteld aan fosgeen. Later dat jaar, op 17 oktober, stierven 5 mensen en werden er 6 zwaar en 22 licht gewond bij een explosie in het Duitse Ludwigshafen. De belangrijkste pijplijn binnen het Verbund-systeem lag er door de explosie uit; Verbund is een geïntegreerd netwerk van productiefaciliteiten, energiestromen en infrastructuur. Het gevolg was dat 24 fabrieken tijdelijk dicht gingen en dat er in de langetermijntoevoer van belangrijke grondstoffen langdurig inefficiënties zijn geslopen in verband met uitgebreid onderzoek en saneringswerkzaamheden. Op maandbasis heeft de onderbreking een nadelig effect op het operationele resultaat (EBIT) gehad van zo'n 10 à 12 miljoen euro. Op de dag van het ongeluk in Ludwigshafen werd BASF opnieuw getroffen, ditmaal door een tweede, kleiner ongeluk bij een fabriek in de buurt. Vier mensen raakten gewond bij een gasexplosie.

Actie

We hebben na het voorval twee keer met BASF over de toedracht gesproken. Ook aan de orde kwam de bredere gezondheids- en veiligheidsstrategie. We wilden graag weten wat er precies aan het ongeluk vooraf was gegaan en welke lering daaruit was getrokken. We hebben BASF op het hart gedrukt de bevindingen van het interne en externe onderzoek bekend te maken, naast ook de maatregelen die worden getroffen om dergelijke ongelukken in de toekomst te voorkomen. We hebben diverse aanbevelingen gedaan om de informatieverstrekking door BASF verder te verbeteren, in het bijzonder over procesveiligheid. Gedacht moet daarbij worden aan indicatoren die ernstige en minder ernstige voorvallen op het gebied van de procesveiligheid signaleren, zowel vooraf als achteraf.

Oordeel

We hebben over het geheel genomen een positieve indruk van de reactie van BASF na Ludwigshafen. De onderneming is open over het ongeval en heeft regelmatig met de betreffende belanghebbenden gecommuniceerd, waaronder de plaatselijke autoriteiten, de omwonenden en beleggers. BASF heeft daarnaast opdracht gegeven tot een onafhankelijk onderzoek en heeft mondeling beloofd de uitkomsten van dat onderzoek te zullen delen. Op het moment van schrijven was dat rapport nog niet beschikbaar; BASF heeft echter aangegeven dat menselijke fouten de oorzaak waren van het ongeluk en dat de technische omgeving en de noodsystemen naar behoren hebben gewerkt. Er worden diverse maatregelen getroffen die moeten voorkomen dat zo'n ongeluk in de toekomst weer gebeurt. Om plotselinge ontbranding te voorkomen, gaat BASF de pijpleidingen voorzien van betere markering, wordt de gebruikte apparatuur vonk-arm en de isolatie van de pijpleidingen wordt verbeterd. BASF wilde in eerste instantie alleen de getroffen infrastructuur ongewijzigd herbouwen. Deze nieuwe maatregelen zijn aangekondigd nadat wij in een bijeenkomst met BASF hadden aangegeven het daarmee oneens te zijn.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Fiat Chrysler
Automobiles NV

Land: VK

Sector: Duurzame
consumptiegoederen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Milieustandaarden

Onderwerp: Emissiebeheer

Achtergrond

Van alle autofabrikanten heeft de CEO van Fiat Chrysler Automobile (FCA) het misschien wel het duidelijkst verwoord: met het oog op het ongunstige economische plaatje zal FCA zeker niet het voortouw nemen bij de ontwikkeling in de richting van de elektrische auto. De bedrijfsinvesteringen in deze technologie worden daarom vooral bepaald door wet- en regelgeving. De onderneming zoekt het eerder in SUV's met hoge marges, naast ook in eventuele fusies (Chinese autofabrikant Great Wall China toonde onlangs interesse in het Jeep-merk). Het wekt dan ook geen verbazing dat de CO₂-uitstoot van het FCA-wagenpark achterblijft bij de concurrentie. En dat roept weer vragen op over de kosten van de naleving en de gevolgen voor de langetermijnstrategie. Juist in deze tijd waarin de elektrificering van vervoer aan tempo wint.

Actie

Voor een breder engagementsinitiatief met de auto-industrie werkten wij mee aan de ontwikkeling van een gezamenlijk raamwerk van beleggersverwachtingen. In het kader daarvan hebben we onlangs met FCA gesproken over emissiebeheer. De onderneming heeft hier en daar wel een doelstelling geformuleerd, maar dat is allemaal nogal versnipperd. De vraag is dan ook of de huidige prestaties en geboekte voortgang voldoende compensatie bieden voor het risico van niet-naleving van de wet- en regelgeving en boetes. Om te voldoen aan de Amerikaanse emissieregels zegt FCA mogelijk 'credits' van andere autofabrikanten te moeten kopen. De onderneming publiceert verder geen toekomstgerichte totaaldoelstellingen voor de verkoop van emissiearme auto's dan wel indicatoren voor investeringen in het onderzoek naar en de ontwikkeling van elektrische auto's. De huidige strategie is grotendeels gebaseerd op het openhouden van opties, bijvoorbeeld dat nieuwe voertuigplatformen diverse vormen van elektrificatie kunnen integreren, zonder dat er op dit moment belangrijk wordt geïnvesteerd. FCA vindt er verder geen doekjes om: het is niet de rol van het concern om de vraag naar elektrische auto's te stimuleren door zich in te zetten voor meer en betere oplaadpunten.

Oordeel

In vergelijking met fabrikanten van andere automerken die duidelijke ambities over elektrisch rijden en emissiebeheer hebben geformuleerd, loopt FCA belangrijk achter. Gezien de nadruk op de zware SUV-mix en de potentiële fusiemogelijkheden op de korte termijn zal de onderneming waarschijnlijk aan de zijlijn blijven bij de sectorontwikkeling in de richting van een markt voor elektrische auto's. Positief is dat de onderneming door de relatief lage dieselmix in het wagenpark wat minder last heeft van de gevolgen van het dieselschandaal, een complicerende factor bij de realisatie van de reductiedoelstellingen voor CO₂-emissies. We hebben er bij FCA op aangedrongen om behalve de transparantie rond de emissiedoelstellingen te verbeteren ook meer duidelijkheid te verschaffen over de waarschijnlijkheid en de kosten van niet-naleving van door de overheid opgelegde emissiestandaarden. Ook wilden we graag meer informatie over de investeringen in autonome technologie en hoe deze zich in de toekomst kunnen vertalen naar de ontwikkeling van elektrische auto-opties.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: JD Sports Fashion PLC

Land: VK

Sector: Duurzame consumptiegoederen

Prioriteitsbedrijf: -

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Arbeidsomstandigheden

Onderwerp: Arbeidsomstandigheden

Achtergrond

JD Sports verkoopt hoofdzakelijk sportkleding voor andere merken; circa 20% van de omzet wordt verdiend met het eigen merk. In 2016 bracht een undercoverdocumentaire slechte arbeidsomstandigheden aan het licht binnen het Britse magazijn: lage lonen, extreem toezicht en extreme veiligheidscontroles, nulurencontracten onder het minimumloon en medewerkers die met ontslag bedreigd werden, omdat ze tijdens een lange ploegdienst even gingen zitten. Uit onze eerste beoordeling bleek dat de systemen van JD Sports tekortschoten: de arbeidsomstandigheden rondom de bedrijfsactiviteiten zijn niet effectief geregeld. Het concern zegt zich te houden aan de mensenrechten en de principes van de International Labour Organisation (ILO), maar overlegt geen bewijsmateriaal in de vorm van beleid dat ervoor moet zorgen dat deze normen worden nageleefd. De fusie- en overnamestrategie van JD Sports maakt het probleem alleen nog maar erger: door de hogere volumes moet er efficiënter – en mogelijk ook met meer mensen – worden gewerkt om aan de vraag te voldoen. JD Sports heeft alleen al in 2016 vijf nieuwe bedrijven in drie continenten opgekocht. Het distributiecentrum aan Kingsway is daarvoor uitgebreid.

Actie

We zijn op locatiebezoek geweest om met de CFO en de directeur ketens en logistiek te praten over de arbeidsomstandigheden bij het distributiecentrum op Kingsway. Ons belangrijkste aandachtspunt in dat gesprek was het gebruik van uitzendkrachten en de medewerkerstevredenheid. JD Sports heeft aan de roep om meer baanzekerheid en vaste contracten gehoor gegeven door alle uitzendkrachten die langer dan 12 weken bij het distributiecentrum werkten een contract aan te bieden. De onderneming voert daarnaast controles uit op uitzendbureaus en iemand van HR bij JD Sports spreekt wekelijks met de uitzendteams. Betaalt een uitzendbureau te laat, dan schiet JD Sports het loon voor en vordert de onderneming dat weer terug van het bureau. JD Sports vertelde dat de medewerkers ondanks de vrijheid van vereniging niet bij een vakbond zijn aangesloten. Ten bate van de tevredenheid biedt de onderneming de medewerkers diverse loopbaankansen: onze gesprekspartners gaven diverse voorbeelden van mensen die zich vanuit het magazijn hadden opgewerkt naar functies op het hoofdkantoor. De onderneming beschikt daarnaast over officiële forums voor feedback, waar de medewerkers het management en HR kunnen vertellen wat hun mening is en hun ervaringen. Het personeelsverloop in het distributiecentrum is in lijn met het sectorgemiddelde.

Oordeel

Op basis van de negatieve informatie over de arbeidsomstandigheden in het magazijn en het undercoverprogramma van het Britse Channel 4 waren we in eerste instantie van mening dat JD Sports deze zaak niet goed aanpakte. Die visie is tijdens onze contacten veranderd. We hebben de indruk gekregen dat de onderneming de zaak serieus opvat en de risico's op dit gebied probeert te verminderen. Dat uitzendkrachten vaste banen aangeboden krijgen, dat medewerkers zich binnen het bedrijf kunnen opwerken, dat de bureaus die externe medewerkers leveren worden gecontroleerd en dat er een formele feedbackprocedure bestaat, is daarvan het bewijs. JD Sports meldde dat er na het undercoveronderzoek geen nieuwe procedures zijn ingesteld. We zijn enigszins gerustgesteld, maar zetten de kanttekening dat opslag- en distributieactiviteiten bedrijven doorgaans voor lastige arbeidsuitdagingen stellen. Het is dan ook aan ondernemingen als JD Sports om zich proactiever en transparanter op te stellen.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Stagecoach Group PLC

Land: VK

Sector: Industriële ondernemingen

Prioriteitsbedrijf: -

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Corporate Governance

Onderwerp: Beloning bedrijfstop

Achtergrond

Stagecoach verzorgt openbaar vervoer in het Verenigd Koninkrijk. Het leeuwendeel van de omzet wordt gerealiseerd met trein- en busdiensten. De langetermijnbonusregeling is van oudsher puur en alleen gebaseerd op het totale aandeelhoudersrendement. De feitelijke bonus kan daardoor zijn gekleurd door externe marktfactoren. In de langetermijnbonusregeling voor 2014 stonden we positief tegenover de instelling van de winst per aandeel (wpa) als prestatie maatstaf. Pijnpunten dat jaar hadden te maken met de publicatie van de bandbreedte voor de prestatiedoelen en het in één klap onvoorwaardelijk worden van de bonustoekenningen. Ook dit jaar signaleren we weer problemen met de informatieverstrekking. Zo zijn de criteria voor de realisatie van de individuele bonusmaatstaf niet bekend, ondanks dat dit element goed is voor 30% van de toekenning. Onze zorg hierover werd versterkt door de hoge bonusuitkeringen terwijl het rendement voor de aandeelhouders juist daalde. Sterker nog, de remuneratiecommissie maakte bekend dat wpa wordt vervangen door een mix van winstgevendheidsdoelstellingen. Deze wijziging kan leiden tot een gebrek aan consistentie en vergelijkbaarheid in de winstgevendheidsmaatstaven. Op die manier wordt het lastig om de prestaties van het topmanagement in de tijd te beoordelen.

Actie

We spreken Stagecoach al een paar jaar aan op de beloningspraktijken. In 2014 hebben we gereageerd op de consultatieronde over dit onderwerp. Toen pleitten wij voor steviger wpa-streefdoelen voor het topmanagement. We vonden de uiteindelijk voorgestelde regeling teleurstellend (want onveranderd) en hebben het beloningsvoorstel dat jaar niet gesteund. Voorafgaand aan de jaarvergadering van 2017 hebben we contact met Stagecoach gezocht over verdere herzieningen van de langetermijnbonusregeling. In een dialoog met de secretaris van de remuneratiecommissie hebben we onze zorg over de informatieverstrekking en het besluit om de wpa-doelstelling te vervangen door winstgevendheidsmaatstaven overgebracht. We hebben aangedrongen op consequente maatstaven op jaarbasis en afdoende informatieverstrekking voorafgaand aan de volgende aandeelhoudersvergadering.

Oordeel

Wat betreft de jaarbonus waren de uitkeringen wat ons betreft conform de beloningsregeling zoals die in 2014 door de aandeelhouders is goedgekeurd. Er werd niet uitgekeerd op wpa en winstgevendheid; alleen de realisatie van het streefdoel voor de nettoschuld werd beloond. Bij de treinactiviteiten waren er gevoeligheden rond de 'East Coast'-franchise en bestond er onzekerheid over een eventuele hernationalisatie; er wordt overlegd met het Britse Department of Transport. Waarschijnlijk is dit ook de achterliggende reden voor de ontoereikende informatie over de realisatie van de persoonlijke doelstellingen van de jaarbonus (één daarvan is 'contractuele en financiële risicovermindering van zogenaamde rail franchising-activiteiten'). Al met al levert de verschuiving in de richting van winstgevendheidsdoelstellingen voor de langetermijnbonusregeling mogelijk een betere afstemming op waardecreatie voor de aandeelhouders op. Stagecoach gaf toe dat de informatieverstrekking beter kon en beloofde de winstgevendheidsdoelstellingen vóór de jaarvergadering bekend te maken. Per saldo vonden we de bereidheid van de onderneming om te luisteren geruststellend. Dat was voor ons dit keer genoeg om bij de aandeelhoudersvergadering van 2017 vóór de remuneratieregeling en het -rapport te stemmen.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Volkswagen AG

Land: Duitsland

Sector: Duurzame consumptiegoederen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Voldoende

Thema: Milieustandaarden

Onderwerp: Emissiebeheer

Achtergrond

Het dieselschandaal van 2015 heeft autofabrikanten als Volkswagen (VW) alleen maar verder in de problemen gebracht. En die vonden het al lastig om te voldoen aan de steeds strengere wet- en regelgeving rondom de uitstoot van CO₂. Uitstel van executie door kleine efficiëntieverbeteringen in de verbrandingsmotor leek nog een tijdje haalbaar. De grenzen van deze aanpak zijn met de uitdaging van minder CO₂ in combinatie met minder NOx (voor dieselmotoren) echter wel bereikt; een versnelling van de strategische verschuiving in de richting van hybride en elektrische auto's was het gevolg. De juridische kosten van 'dieselgate' (een voorziening van 24 miljard euro) zijn al in de aandelenkoers verdisconteerd. Over de juridische kosten in Europa en verdere toezichtsrisico's (bijvoorbeeld in de vorm van een dieselverbod in de steden) bestaat nog geen duidelijkheid. Buiten die directe problemen zijn er ook nog grotere vragen: hoe gaat VW de activiteiten transformeren naarmate de elektrificering verder doorzet; hoe worden de daarmee samenhangende arbeidsomstandigheden beheerst; en is het doel van 20-25% van de omzet in elektrische auto's in 2025 ambitieus genoeg om te voldoen aan de internationale klimaatdoelstellingen?

Actie

Hervormingen van de corporate governance en de aanscherping van de interne controle zijn sinds het dieselschandaal de belangrijkste focus van onze engagementscontacten met VW. In het kader van een breder engagementsinitiatief met de auto-industrie hebben we bij VW gekeken hoe de hervormingen tot uitdrukking komen in de langetermijnemissiestrategie. Na eerst de verwachtingen van de beleggersgroep schriftelijk te hebben gedeeld, kregen we het hoofd Group Strategy te spreken. Deze heeft een ambitieuze strategie geschetst, gebaseerd op de overtuiging dat leiderschap in de markt voor elektrische auto's in 2025 van cruciaal belang zal zijn. We kregen nadere informatie over onderzoek en ontwikkeling op dit gebied, waaronder de technologieën die VW intern (accu's) en via samenwerkingsverbanden (autonoom, gedeeld rijden) wil ontwikkelen. VW signaleert belangrijke hindernissen voordat de elektrische auto in de massamarkt doordringt (betalen voor de infrastructuur). De onderneming deed geen uitspraken over een voorkeursmodel. Voor wat betreft de eventuele herstructurering en verkleining van het personeelsbestand omdat de productieketen voor elektrische auto's minder ingewikkeld is, voorzag VW geen onoverkomelijke problemen.

Oordeel

De officiële communicatie van VW belooft veel (net als die van andere autofabrikanten trouwens). De verschuiving in de richting van een massamarkt voor elektrisch rijden zou volgens die berichten moeten versnellen. Belangrijke onduidelijkheden blijven er ook, onder andere over de hoogte van de benodigde emissiedoelstellingen en de uitvoeringsrisico's. Op een aantal vragen willen we de komende tijd graag duidelijker antwoorden: 1) Wat is het effect van de nieuwe emissietesten op de huidige prestaties en de streefdoelen voor de toekomst?; 2) Hoeveel strenger wordt de wet- en regelgeving wil de voetafdruk van de vervoerssector binnen die grens van 2 graden Celsius klimaatverandering worden gehouden?; 3) Hoeveel meer zal VW moeten investeren (boven de voorziene R&D-ratio van 6-7% op de lange termijn) om een voortrekkersrol te (blijven) vervullen in de opkomende markt voor elektrische auto's en autonoom vervoer?; 4) Hoe bouwt VW op de lange termijn de verbrandingsmotoractiviteiten af; wat gaat dat kosten? Op deze belangrijke factoren zullen onze contacten met de autofabrikanten zich in de toekomst blijven richten.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Wells Fargo & Co

Land: VS

Sector: Financiële ondernemingen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Matig

Thema: Bedrijfsethiek

Onderwerp: Hervormingen na schandaal

Achtergrond

Wells Fargo heeft in september 2016 bekendgemaakt dat er door de toezichthouder een boete van \$ 185 miljoen was opgelegd voor ongeoorloofde koppelverkoop van producten aan particuliere klanten. Bankmedewerkers hadden depositorekeningen voor bestaande klanten en met behulp van privégegevens miljoenen creditcardaanvragen op naam van de consument geopend. Dit alles zonder de instemming van de klant. De CEO is in de nasleep hiervan afgetreden en uitgekeerde bonussen aan het management zijn teruggevorderd. Het schandaal heeft de bedrijfsvoering hard geraakt: in 2017 was sprake van een sterke daling van nieuwe bank- en creditcardrekeningen.

Actie

Meteen na het schandaal hebben we contact gezocht met Investor Relations. Wat ons vooral heeft gestoord, is de passieve houding van Wells Fargo bij de aanpak van het schandaal. We hebben gevraagd om vervolggesprekken. De bank is niet op dat verzoek ingegaan. Dat vonden we een zorgwekkende verandering voor een onderneming die voor die tijd voor actieve contacten met beleggers had opengestaan. Voorafgaand aan de algemene vergadering van aandeelhouders van 2017 zijn de bevindingen van een onderzoek naar de kwestie gepubliceerd. Een aanzienlijk deel van de schuld werd bij de voormalige CEO en het hoofd Retail gelegd (beiden zijn inmiddels bij de bank weg). We hebben niettemin tegen diverse bestuursleden gestemd, in het bijzonder tegen die in de risicocommissie van het bestuur; dit vanwege ontoereikend toezicht en de geringe vernieuwing op bestuursniveau. We hebben Wells Fargo vooraf laten weten hoe we zouden stemmen; geen reactie. Voorafgaand aan het najaarscongres van de CII in San Diego in september hoorden we dat er ook afgevaardigden van Wells Fargo aanwezig zouden zijn. We hebben bij herhaling gevraagd om een gesprek; daar werd uiteindelijk mee ingestemd. In dat gesprek zijn de cultuur van de bank en het lopende evaluatieproces aan de orde gekomen. Wells Fargo vertelde dat een externe partij op dit moment een grondige evaluatie van alle bedrijfsonderdelen uitvoert; de verwachting is dat er nog meer schadelijke onthullingen kunnen komen. De nieuwe CEO zal de medewerkers informeren over een geplande cultuuromslag. Wij hebben nogmaals aangegeven betere informatie over dat evaluatieproces te verwachten. Afgesproken is om in het vierde kwartaal een vervolgbespreking te houden.

Oordeel

We zijn blij met de signalen dat de onderneming eindelijk wat meer bereid is om over dit onderwerp met beleggers van gedachten te wisselen. De toon aan de top is een tikje nederiger geworden; de bank lijkt zich ervan bewust dat er iets goed te maken valt. Dat biedt hoop; misschien staat Wells Fargo nu wat meer open voor onze feedback. Gezien het feit dat er sinds de bewuste misstanden meer dan een jaar is verstreken, lijkt de geboekte voortgang bij de hervormingen van gedrag en risicobeheerprocessen zich aan de onderkant te bevinden van wat we zouden verwachten. Opgemerkt dient te worden dat alle leden van het bestuur die bij de jaarvergadering van 2017 aanwezig waren nog steeds in functie zijn. En dus is onze roep om bestuursvernieuwing nog steeds relevant. We houden scherp in de gaten hoe open Wells Fargo de aandeelhouders in het vervolg tegemoet treedt en zijn voorzichtig optimistisch over de verdere contacten.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Industrial & Commercial Bank of China Ltd

Land: China

Sector: Financiële ondernemingen

Prioriteitsbedrijf: -

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Voldoende

Thema: Milieustandaarden

Onderwerp: Milieufinanciering

Achtergrond

Industrial and Commercial Bank of China (ICBC) is de grootste bank ter wereld met een balanstotaal van \$ 3,9 biljoen (volgens gegevens voor 2017 van S&P). De bank vervult met haar financieringsactiviteiten een belangrijke, invloedrijke rol bij de inrichting van het Chinese economische landschap. De afgelopen drie decennia zijn er omvangrijke investeringen gedaan en leningen verstrekt aan zware industrieën zoals kolen, elektriciteitsbedrijven, staal, cement en scheepsbouw. Investeringen en leningen die de opkomst van China in de wereldeconomie hebben gedefinieerd. Het gevolg van deze snelle industrialisatie is enorme (lucht) verontreiniging in de steden en een gigantische groei van de uitstoot van broeikasgassen. De Chinese overheid koos de afgelopen paar jaar voor een wat ander ontwikkelingsmodel, waarin meer gewicht wordt gegeven aan milieuzaken en efficiënt gebruik van hulpmiddelen. ICBC en de grote Chinese banken hebben daarbij de opdracht gekregen om voor een deel van het forse bedrag van \$ 600 miljard te zorgen dat de komende jaren voor de vernieuwing en aanpassing van de economie nodig zal zijn.

Actie

We zijn al heel lang doordrongen van de fundamentele rol die ICBC vervult in de economische ontwikkeling van China. We spreken de bank dan ook al sinds onze reis naar Beijing van 2008 aan op milieufinanciering. Zo hebben we de ontwikkeling en publicatie van sectorspecifiek financieringsbeleid geadviseerd, waarin ook ruimte is voor de beoordeling van maatschappelijke en milieurisico's. De afgelopen paar jaar hebben we via een gezamenlijke initiatief onder leiding van het Carbon Disclosure Project gepleit voor rapportage over en streefdoelen voor de uitstoot van broeikasgassen. In september kregen we een zeldzame kans om in Londen met senior executives van ICBC te spreken over de herziene benadering van milieufinanciering (een erkenning van onze lange staat van engagementsdienst bij de onderneming naast ook onze positie als belegger in groene obligaties). Het meest opvallende feit vonden we de mate waarin ICBC nu al milieuvriendelijke projecten in China financiert: alleen al in 2016 voor \$ 8 miljard aan nieuwe leningen. Hierbij vallen de geleende bedragen aan de kolengerelateerde sectoren (mijnbouw en elektriciteitsopwekking) in het niet. De bank hanteert onder druk van de Chinese centrale bank een relatief streng pakket normen voor de financiering van sectoren die van invloed zijn op het milieu.

Oordeel

ICBC heeft de overgang gemaakt van een bank voor sterk vervuilende sectoren naar een belangrijke speler in de financiering van de ontluikende rol van China in de wereldwijde strijd tegen de klimaatverandering. Er valt nog wel wat te verbeteren op het gebied van de informatieverstrekking en de rapportage, maar ook dat gaat al stukken beter dan toen we ICBC tien jaar geleden voor het eerst op deze zaken aanspraken. Helemaal interessant is dat ICBC een stresstest van het kredietrisico heeft uitgevoerd op basis van het effect van milieufactoren – een unicum voor banken in China en in de meeste andere opkomende markten. Een en ander was toegespitst op bouwscenario's, met stresstesten van thermische centrales en de cementsector. De uitkomsten van die testen zijn gepubliceerd; ook dit is weer in lijn met 'good practice' en een verder bewijs van de ontwikkeling van ICBC op milieuzaken. Na de bijeenkomst heeft de bank haar eerste groene obligatie uitgegeven voor de financiering van duurzame energie en elektrische spoorwegprojecten.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: Carnival PLC

Land: VS

Sector: Duurzame consumptiegoederen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Milieustandaarden

Onderwerp: Verontreiniging

Achtergrond

In 2016 werd Princess Cruise Lines Ltd, een dochter van Carnival Corporation, veroordeeld tot het betalen van een recordboete van \$ 40 miljoen voor opzettelijke vervuiling vanaf schepen. Het illegaal overboord gooien van met olie vervuild afval werd ten laste gelegd. Princess Cruise Lines had sinds 2005 gebruik gemaakt van een zogenoemde 'magic pipe' waarmee opzettelijk de apparatuur die verontreiniging moet voorkomen, werd omzeild. De lozingen werden vervolgens weggepoetst met valse informatie in de officiële logboeken. Uit de gerechtelijke stukken blijkt dat in één van die gevallen bijna 20.000 liter vervuild water zo'n 20 mijl uit de kust van het Verenigd Koninkrijk is geloosd. Na de aankondiging van de boete door het Amerikaanse ministerie van justitie verloor het aandeel Carnival circa 2% op de NYSE.

Actie

In 2008 hebben we contact gezocht met Carnival PLC in het kader van een duurzaam transportproject. We hebben toen diverse aanbevelingen gedaan voor het reduceren van het milieu-effect van de vloot en het verbeteren van het milieubeheer. Van de onderneming hebben we toen niets gehoord. We hebben na het nieuws over de recente boete opnieuw contact gezocht. Dit keer hebben we een productieve en informatieve bijeenkomst gehad met de Chief Maritime Officer van Carnival, een gepensioneerde viceadmiraal die is aangetrokken om het saneringsproces te leiden. Hij rapporteert aan de CEO en de Health and Security Council van het bestuur. De onderneming is niet alleen een boete opgelegd: er moesten ook belangrijke nieuwe systemen komen. Zo is de rol en functieomschrijving van milieufunctionarissen veranderd, moesten er extra trainingen komen voor iedereen aan boord en aan de wal, is er modernere apparatuur geïnstalleerd, zijn er aanvullende toezichtprocedures en milieuprocessen ingesteld en worden alle cruiseschepen van Princess door derden gecontroleerd. Dat nalevingsprogramma is officieel alleen bedoeld voor schepen die in de Verenigde Staten varen, dus die hebben prioriteit. De onderneming is er echter van doordrongen dat de maatregelen voor alle schepen van Carnival zouden moeten gelden. Hoewel de problemen zijn aangetroffen bij een dochter van Princess Cruises heeft de moedermaatschappij besloten 78 cruiseschepen van alle merken te onderwerpen aan een vijfjarig milieu-nalevingsprogramma.

Oordeel

De onderneming heeft onverantwoordelijk gehandeld en de misstanden vervolgens ook nog in de doofpot gestopt. Dat was ernstig wangedrag en de boetes van het Amerikaanse ministerie van Justitie liegen er dan ook niet om. Ons gesprek met de Chief Maritime Officer vonden we bemoedigend; wij denken dat de onderneming er alles aan zal doen om dit soort voorvallen in de toekomst te voorkomen. De sindsdien getroffen maatregelen lijken toereikend voor de beheersing van de risico's. De invoering van betere technologie en beheersystemen, naast de verificatie van de precieze specificaties van de apparatuur, moeten herhaling moeilijker maken. Wij zullen de geboekte voortgang op dit gebied bewaken en verwachten een voortgaande verbetering te zien.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement casestudies

Onderneming: BHP Billiton Ltd

Land: Australië

Sector: Basismaterialen

Prioriteitsbedrijf: ✓

ESG-risicoscore:

Reactie op engagement: Goed

Thema: Milieustandaarden, Mensenrechten

Onderwerp: Natuurlijke hulpbronnen - grond & water; lokale gemeenschappen

Achtergrond

Het is nu twee jaar geleden dat bij een dijkdoorbraak in Brazilië een grote hoeveelheid mijnafval in de rivier terecht kwam en dorpen overspoelde. BHP Billiton voert met partner Vale diverse herstelprogramma's uit via een speciaal hiervoor in het leven geroepen stichting voor de sociale en milieugevolgen van het ongeluk. Deze stichting - Renova - is in 2016 opgericht, nadat er met de Braziliaanse overheid een schikking van \$ 2 miljard was getroffen. Renova heeft een jaarbudget van \$ 650 miljoen voor een periode van drie jaar. Dat gaat naar milieusanering en verbeteringen op het gebied van de veiligheid, alsook de hervestiging van en compensatie voor de getroffen gemeenschappen. Over de schikking met de centrale Braziliaanse overheid was relatief snel een akkoord, maar de onderhandelingen met onafhankelijke openbare aanklagers (die naar een veel hogere schikking van rond de \$ 40 miljard streven) lopen nog. De verwachting is dat er in de loop van dit jaar over de totale reikwijdte van de compensatie en de totale omvang van de schikking overeenstemming wordt bereikt.

Actie

We hebben na de ramp regelmatig met BHP overlegd, onder andere met senior management. We hebben ons in juni 2017 aangesloten bij een door BHP georganiseerd locatiebezoek in Brazilië om een beter idee te krijgen van de geboekte voortgang en de resterende uitdagingen. We hebben gesproken met afgevaardigden van BHP, Vale en Samarco (de werkmaatschappij van de joint venture). In die drie dagen hebben we onder andere de ijzererts mijn van Samarco bezocht, die sinds het ongeluk niet meer operationeel is. Ook hebben we informatie gekregen over de aangescherpte veiligheidsmaatregelen die voor de afwateringsdijken zijn doorgevoerd. We zijn verder de rivier afgezakt voor gesprekken met de lokale gemeenschappen, die direct door de modderstromen zijn overspoeld. Tevens heeft een aantal Renova-specialisten ons bijgepraat over zaken als compensatie, hervestiging en de milieusaneringsinspanningen.

Oordeel

Onze indruk dat BHP zowel de gevolgen van het ongeluk als de achterliggende oorzaken voortvarend aanpakt, is bevestigd. Gezien het feit dat BHP in Brazilië een relatief geringe aanwezigheid had, omdat er via een joint venture werd geopereerd, zijn er nu senior medewerkers gedetacheerd om de programma's van Renova te helpen ontwikkelen en op de uitvoering ervan toe te zien. Dit is van belang, omdat eventuele boetes door de achterliggende ondernemingen zullen moeten worden betaald, als Renova tekortschiet. In het licht van de voortgaande politieke en economische crisis in Brazilië, zien we echter aanzienlijke risico's voor de lopende onderhandelingen met de openbare aanklagers. Er leeft een breed gedragen gevoel onder de bevolking dat de schikking tussen de ondernemingen en de overheid tekortschiet en te snel is overeengekomen. Een openbare aanklager ontleent een groot deel van zijn legitimiteit aan de steun van het grote publiek. Die zal dan ook tot het uiterste gaan om een zo goed mogelijke deal te sluiten. Niet alleen kan dat leiden tot hogere kosten voor BHP, de saneringsacties door Renova kunnen hierdoor ook worden gecompliceerd en vertraagd.

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagementprojecten

Hieronder doen we verslag inzake prioriteitsprojecten waarin wij het afgelopen jaar vooruitgang hebben geboekt. Kijk voor een volledig overzicht van alle prioriteitsprojecten in de bijlage aan het einde van dit verslag. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten met betrekking tot deze projecten en de betrokken ondernemingen verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Project Emissiebeheer in de auto-industrie

Thema Milieu

Doelstelling

De auto-industrie staat met de opkomst van alternatieve vervoersmiddelen zoals elektrische auto's, naast geavanceerde vervoersoplossingen als zelfrijdende auto's en deelauto's aan de vooravond van een ingrijpende transformatie. Aan de autofabrikanten het verzoek om, met het oog op deze potentiële radicale verandering in de sector, verder te kijken dan de wet- en regelgeving en de CO₂-uitstoot van het autopark te evalueren. We dringen aan op ambitieuze streefdoelen en op de ontwikkeling van een langetermijnbedrijfsmodel dat leidt tot een transportsector, die past bij de internationale afspraken over CO₂-reductie.

Voortgang

Ons engagement met Europese en Amerikaanse autofabrikanten is in het derde kwartaal voortgezet. We hebben intensief gesproken over de verlaging van de CO₂-uitstoot in het huidige wagenpark evenals over de manier waarop de bewuste ondernemingen met de bredere transformatie in de sector omgaan (de groei van de markt voor elektrische auto's, zelfrijdende auto's, autodelen). De meeste autofabrikanten bleken inmiddels doordrongen van de uitdaging waarvoor deze transformatie ze stelt. Er is echter enige spanning tussen de wens deel uit te maken van de opkomende markt voor elektrisch rijden en de financiële druk om de economische levensvatbaarheid van het huidige bedrijfsmodel op basis van de verbrandingsmotortechnologie zeker te stellen. Voor de meeste autofabrikanten is de juiste timing vooralsnog het belangrijkste aandachtspunt. En dus staan ze niet te popelen om publiekelijk voortvarende streefdoelen te formuleren over de transformatie van het wagenpark en over de introductie van voertuigen met een lagere CO₂-uitstoot. Aangesproken ondernemingen: 4, waaronder de volgende prioriteitsnamen: **Fiat Chrysler Automobiles**, **General Motors** en **Volkswagen**.

NB: de volledige lijst van betrokken ondernemingen kunt u per project terugvinden in uw Portal onder de tab "Engagement Projects".

Project

Verantwoorde modellen prijsstelling geneesmiddelen

Doelstelling

Verantwoorde modellen bij de prijsstelling van medicijnen. De Amerikaanse farmaceutische industrie is in een kwaad daglicht gekomen onder invloed van een serie exorbitante verhogingen van behandelingen. Bedrijven als Valeant en Turing zijn voor het Amerikaanse Congres gesleept en stevig aangepakt. Wij sporen in dit project de belangrijkste spelers aan om de negatieve publieke perceptie te keren door sterke en verantwoorde modellen voor de prijsstelling in te voeren. Van de grootste internationale farmaconcerns willen we 1) weten hoe ze tegen een verantwoorde prijsstelling aankijken en hoe ze een eventuele prijsverhoging van behandelingen tot een aanvaardbaar niveau denken te beperken; 2) sterke en duurzame prijsstellingswerkwijzen zien waaruit een goed evenwicht blijkt tussen een winsttoegmerk enerzijds en legitieme onderzoeks- en ontwikkelingsinspanningen anderzijds, die levensreddende medicijnen kunnen opleveren en verdere weerstand in de maatschappij en de politiek tot een minimum kunnen beperken; en 3) achterblijvers aanspreken en aanmoedigen om over te gaan op een transparante en verantwoorde prijsstelling voor producten.

Thema

Maatschappij

Voortgang

We zijn ons het afgelopen kwartaal vooral blijven toeleggen op de huidige werkwijzen in de sector. Daartoe hebben we intensief van gedachten gewisseld met een aantal grote spelers in de farmasector. Zo hebben we tijdens ons bezoek aan San Diego in de VS onder meer met Johnson & Johnson gesproken. Steeds duidelijker wordt dat, omdat sectorbrede 'good practice' ontbreekt, iedere onderneming een eigen benadering heeft ontwikkeld om de prijsrisico's te ondervangen (inclusief de publieke en politieke druk om een bovengrens aan prijzen te stellen). Aangesproken ondernemingen: 7, waaronder de volgende prioriteitsnamen: **Allergan, Fresenius SE, GlaxoSmithKline, Johnson & Johnson en Novartis.**

Project

Initiatieven circulair ondernemen in de kleding- en textielsector

Doelstelling

Circulaire economie: grondstoffen worden steeds schaarser. Het is daarom essentieel dat ondernemingen hier goed op kunnen inspelen. Het concept van een circulaire economie is om beschikbare materialen optimaal te benutten. Ondernemingen in diverse sectoren gaan zich hier steeds meer op concentreren. We zijn vooral geïnteresseerd in de ontwikkeling van een aantal kledingmerken op dit gebied. In 2017 richten we de blik op de strategieën en methoden die in de sector worden gekozen om zich aan te passen aan een circulaire economie. Onze invalshoek is de signalering en stimulering van 'best practices' bij het gebruik van hulpbronnen binnen de sector.

Thema

Milieu

Voortgang

In het tweede kwartaal hadden we gesproken met ondernemingen die worden beschouwd als voorbeelden van 'best practice' bij de invoering van een bedrijfsmodel op het gebied van de circulaire economie. Het afgelopen kwartaal hebben we vervolgens contact gezocht met 13 kledingconcerns waarmee we een dialoog willen aangaan over de circulaire economie en over de 'best practice'-werkwijzen die we in kaart hebben gebracht. We hebben in het kader van dit engagementproject inmiddels met zeven ondernemingen gesproken en van twee een schriftelijke reactie ontvangen. Uit die gesprekken komt een heel scala aan benaderingen naar voren om een bedrijfsmodel op basis van een circulaire economie in te voeren. De meeste ondernemingen zijn op zijn minst de mogelijkheden aan het verkennen; over het algemeen wordt de mening gedeeld dat de sector zich in die richting ontwikkelt en dat het bedrijfstechnisch ook de voor de hand liggende weg is. Aangesproken ondernemingen: 13, waaronder de volgende prioriteitsnamen: **Hugo Boss, Michael Kors en Nike Inc.**

Project

Reactie onderneming op
aandeelhoudersmoties die door
een meerderheid worden
gesteund

Thema

Corporate governance

Doelstelling

We zetten ons voortdurend in om Amerikaanse emittenten zover te krijgen dat ze meer openstaan voor en verantwoording afleggen aan aandeelhouders. In samenhang daarmee brengen we in kaart welke ondernemingen bij de laatste jaarvergadering te maken kregen met een aandeelhoudersmotie die met een meerderheid was aangenomen en waarmee tot dusverre niets is gedaan. We spreken die ondernemingen aan en vragen om een actieplan. Ook willen we dat de onderneming zich in de toekomst meer openstelt.

Voortgang

Het Amerikaanse stemseizoen is het afgelopen kwartaal geëindigd en de stemuitslagen bij de jaarvergaderingen zijn gepubliceerd. In het derde kwartaal zijn we daarom van start gegaan met het in kaart brengen van de ondernemingen die we willen aanspreken. We hebben daarbij de nadruk gelegd op gevallen waar een motie, in strijd met de aanbeveling van de bedrijfstop, toch op de steun van de meerderheid van de aandeelhouders kon rekenen. De uitkomst is vervolgens gefilterd op ondernemingen die sindsdien ofwel hadden toegezegd om de uitkomst van de stemming toch over te nemen of waar engagement in onze optiek niets uithaalt. Het eindresultaat was een lijst met 31 moties bij 27 ondernemingen in een groot aantal sectoren. Een motie waarin de onderneming wordt gevraagd om 'proxy access' te introduceren, kwam het vaakst voor, gevolgd door een verzoek om bij het stemmen voor moties bij aandeelhoudersvergaderingen het vereiste van de supermeerderheid te laten vallen of te reduceren. Van de 31 moties hadden er vijf bij aandeelhoudersvergaderingen vóór 2017 een meerderheid van de stemmen gekregen. Het is onze bedoeling om het komende kwartaal met die lijst aan de slag te gaan. We zullen bij de bewuste ondernemingen aandringen op een actieplan. Wij willen graag zien dat ze iets doen met de zorgen van aandeelhouders en dat ze in de toekomst blijk geven van een grotere bereidheid om te luisteren.

NB: de volledige lijst van betrokken ondernemingen kunt u per project terugvinden in uw Portal onder de tab "Engagement Projects".

Project

Snijvlak water-voedsel-energie

Thema

Milieu

Doelstelling

De Verenigde Naties (VN) voorspelt een wereldwijd tekort van 40% in de watervoorraad in 2030 en een toename van 70% in de vraag naar voedsel in 2050. Het Internationaal Energie Agentschap (IEA) voorziet dat in 2040 de wereldenergieconsumptie 48% hoger ligt. Energie en voedsel zijn van levensbelang; voor de productie van beide is veel water nodig. Vaak ook worden ze in dezelfde regio geproduceerd, wat de druk op de beschikbare watervoorraden nog verder verhoogt. Ondernemingen die in belangrijke stroomgebieden actief zijn, zien zich daardoor geconfronteerd met een waterrisico dat wezenlijke gevolgen voor de bedrijfsactiviteiten kan hebben. Er liggen op watergebied ook kansen voor het bedrijfsleven. Onze insteek is om ondernemingen in de sector voedsel en energie aan te spreken waarvan de stroomgebieden onder druk staan. Wij willen vooral weten hoe goed ze zijn voorbereid op de beheersing van het waterrisico. Ook vragen we of ze kansen zien om die beheersing aan te scherpen en vooruitgang te boeken. Dit project is ingericht op basis van thema's en regio's. In het kader daarvan worden de stroomgebieden met het hoogste risico in kaart gebracht, gevolgd door actieve contacten met ondernemingen die met hun bedrijfsactiviteiten het sterkst aan die gebieden zijn blootgesteld.

Voortgang

Hebben we vorig kwartaal uitgebreid onderzoek gedaan en als gevolg daarvan contact gezocht met zes ondernemingen, dit kwartaal hebben we actieve discussies en bijeenkomsten gehad met vijf van die zes namen. Eén onderneming heeft vooralsnog niet gereageerd: Kansai Paint uit Japan. We hebben dit kwartaal ook nog vijf andere ondernemingen aangeschreven; daar is één bijeenkomst uit voortgekomen. Andere contactmomenten staan gepland. De elf ondernemingen die sterk aan de genoemde risico's blootstaan en die we vooralsnog voor engagement hebben geselecteerd, zijn actief in de volgende sectoren: basisindustrie; luxegoederen, textiel & kleding; hotels & recreatie; technologiehardware en -apparatuur en voedingsmiddelen & dranken. De nadruk blijft liggen op de evaluatie van de aard en de beheersing van met water samenhangende problematiek, risico-evaluatieprocedures en de mate waarin de onderneming bereid is de risico's en kansen te beheersen. Aangesproken ondernemingen: 10, waaronder de volgende prioriteitsnamen: **Toray Industries, Nike Inc, Kerry Group** en **Arcelor Mittal**.

Engagement per onderneming

Aandelen Europa

In onderstaande tabellen staan *alle* ondernemingen waarmee wij het afgelopen kwartaal namens u contact hebben gehad en die de afgelopen 4 kwartalen onderdeel vormden van uw portefeuille. De tabellen zijn opgesplitst op basis van de ESG-risicoscores (hoog, bovengemiddeld, matig, laag). Ondernemingen zonder ESG-risicoscore zijn veelal kleine bedrijven die geen onderdeel zijn van het MSCI ESG research universum. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's							
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij	
Risico: laag											
Adidas AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen		●							
AstraZeneca PLC	VK	Gezondheidszorg			●			●			
BASF SE	Duitsland	Basismaterialen	✓				●				
Bayerische Motoren Werke AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen		●							
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		●					●		
Experian PLC	VK	Industrie			●		●		●		
Industria de Diseno Textil SA	Spanje	Duurzame consumptiegoederen		●							
InterContinental Hotels Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		●						●	
Kering	Frankrijk	Duurzame consumptiegoederen		●							
Kerry Group PLC	Ierland	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓	●						●	
Land Securities Group PLC	VK	Onroerend goed		●							
Marks & Spencer Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		●					●		
Merck KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg						●			
National Grid PLC	VK	Nutsbedrijven	✓						●		
Novo Nordisk A/S	Denemarken	Gezondheidszorg			●			●			
Roche Holding AG	Zwitserland	Gezondheidszorg	✓					●			
TUI AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen		●						●	
Vodafone Group PLC	VK	Telecommunicatie							●		
Risico: bovengemiddeld											
Barclays PLC	VK	Financiële instellingen		●	●						
Vinci SA	Frankrijk	Industrie	✓	●		●					
Risico: hoog											
Carnival PLC	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●					●	●	
Fiat Chrysler Automobiles NV	VK	Duurzame consumptiegoederen	✓	●							
Fresenius SE & Co KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg	✓					●	●		
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓		●				●		
Volkswagen AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen	✓	●							
Risico: matig											
Credit Agricole SA	Frankrijk	Financiële instellingen		●					●	●	
GlaxoSmithKline PLC	VK	Gezondheidszorg	✓					●			
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton SE	Frankrijk	Duurzame consumptiegoederen		●						●	
Novartis AG	Zwitserland	Gezondheidszorg	✓		●			●			
Royal Dutch Shell PLC	Nederland	Energie	✓	●							

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Naam	Land	Sector	Prioriteit-bedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Sanofi	Frankrijk	Gezondheidszorg						●		

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag

 Matig

 Bovengemiddeld

 Hoog

Engagement per onderneming

Global Credits

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
Apple Inc	VS	IT		●						●
Experian PLC	VK	Industrie			●		●		●	
Merck KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg						●		
National Grid PLC	VK	Nutsbedrijven	✓						●	
Roche Holding AG	Zwitserland	Gezondheidszorg	✓					●		
Vodafone Group PLC	VK	Telecommunicatie							●	
Risico: bovengemiddeld										
Barclays PLC	VK	Financiële instellingen		●	●					
JPMorgan Chase & Co	VS	Financiële instellingen	✓		●				●	
Tata Motors Ltd	India	Duurzame consumptiegoederen							●	
Risico: hoog										
Amazon.com Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●			●			
Bank of America Corp	VS	Financiële instellingen			●				●	●
Fresenius SE & Co KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg	✓					●	●	
General Motors Co	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●	●		●	●	●	●
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓		●				●	
Petroleos Mexicanos	Mexico	Energie	✓	●	●					
Teva Pharmaceutical Industries Ltd	Israël	Gezondheidszorg				●		●		
Volkswagen AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen	✓	●						
Wal-Mart Stores Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓				●		●	●
Wells Fargo & Co	VS	Financiële instellingen	✓		●				●	
Risico: matig										
BHP Billiton Ltd	Australië	Basismaterialen	✓	●	●	●				●
GlaxoSmithKline PLC	VK	Gezondheidszorg	✓					●		
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton SE	Frankrijk	Duurzame consumptiegoederen		●						●
Novartis AG	Zwitserland	Gezondheidszorg	✓		●			●		
Royal Dutch Shell PLC	Nederland	Energie	✓	●						

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Global Convertibles

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
Asics Corp	Japan	Duurzame consumptiegoederen		●						
BASF SE	Duitsland	Basismaterialen	✓				●			
National Grid PLC	VK	Nutsbedrijven	✓						●	
Toray Industries Inc	Japan	Basismaterialen	✓	●						●
Risico: bovengemiddeld										
Vinci SA	Frankrijk	Industrie	✓	●		●				
Risico: hoog										
Allegheny Technologies Inc	VS	Basismaterialen	✓	●						●
Allergan PLC	VS	Gezondheidszorg	✓					●		
Bank of America Corp	VS	Financiële instellingen			●				●	●
Fresenius SE & Co KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg	✓					●	●	
Teva Pharmaceutical Industries Ltd	Israël	Gezondheidszorg				●		●		
Wells Fargo & Co	VS	Financiële instellingen	✓		●				●	
Risico: matig										
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton SE	Frankrijk	Duurzame consumptiegoederen		●						●

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag
 Matig
 Bovengemiddeld
 Hoog

Engagement per onderneming

Global High Yield

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
TUI AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen		●						●
Risico: bovengemiddeld										
ArcelorMittal	Luxemburg	Basismaterialen	✓	●						●
Barclays PLC	VK	Financiële instellingen		●	●					
Tata Motors Ltd	India	Duurzame consumptiegoederen							●	
Risico: hoog										
Dollar Tree Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●			●	●		●
Fiat Chrysler Automobiles NV	VK	Duurzame consumptiegoederen	✓	●						
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓		●				●	
L Brands Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen		●						
Volkswagen AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen	✓	●						
XPO Logistics Inc	VS	Industrie				●	●			

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag
 Matig
 Bovengemiddeld
 Hoog

Engagement per onderneming

Multimanager Aandelen Amerika

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
Apple Inc	VS	IT		●						●
Cardinal Health Inc	VS	Gezondheidszorg							●	
Gap Inc/The	VS	Duurzame consumptiegoederen		●						
NIKE Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●			●			●
PVH Corp	VS	Duurzame consumptiegoederen		●						
VF Corp	VS	Duurzame consumptiegoederen		●						●
Risico: bovengemiddeld										
Albemarle Corp	VS	Basismaterialen	✓	●					●	●
Duke Energy Corp	VS	Nutsbedrijven	✓						●	
FMC Corp	VS	Basismaterialen	✓	●					●	
JPMorgan Chase & Co	VS	Financiële instellingen	✓		●				●	
Risico: hoog										
Allergan PLC	VS	Gezondheidszorg	✓					●		
Amazon.com Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●			●			
American Airlines Group Inc	VS	Industrie	✓	●			●			●
Bank of America Corp	VS	Financiële instellingen			●				●	●
Chevron Corp	VS	Energie	✓	●					●	
Costco Wholesale Corp	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓			●	●	●		
Dollar Tree Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●			●	●		●
FirstEnergy Corp	VS	Nutsbedrijven	✓						●	
General Motors Co	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●	●		●	●	●	●
L Brands Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen		●						
Michael Kors Holdings Ltd	VK	Duurzame consumptiegoederen	✓	●						
Pfizer Inc	VS	Gezondheidszorg	✓					●		
UnitedHealth Group Inc	VS	Gezondheidszorg	✓						●	
US Bancorp	VS	Financiële instellingen	✓	●	●				●	
Wal-Mart Stores Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓				●		●	●
Wells Fargo & Co	VS	Financiële instellingen	✓		●				●	
Risico: matig										
Coca-Cola Co/The	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen						●	●	
Johnson & Johnson	VS	Gezondheidszorg	✓					●		
Sherwin-Williams Co/The	VS	Basismaterialen	✓						●	
Target Corp	VS	Duurzame consumptiegoederen			●		●		●	
Under Armour Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen		●						

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Multimanager Aandelen Europa

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
Adidas AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen		●						
ASOS PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen				●	●			
BASF SE	Duitsland	Basismaterialen	✓				●			
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		●					●	
CLS Holdings PLC	VK	Onroerend goed							●	
Experian PLC	VK	Industrie			●		●		●	
Industria de Diseno Textil SA	Spanje	Duurzame consumptiegoederen		●						
Kering	Frankrijk	Duurzame consumptiegoederen		●						
Merck KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg						●		
Novo Nordisk A/S	Denemarken	Gezondheidszorg			●			●		
Roche Holding AG	Zwitserland	Gezondheidszorg	✓					●		
Vodafone Group PLC	VK	Telecommunicatie							●	
Worldline SA/France	Frankrijk	IT							●	
Risico: bovengemiddeld										
ArcelorMittal	Luxemburg	Basismaterialen	✓	●						●
Barclays PLC	VK	Financiële instellingen		●	●					
Vinci SA	Frankrijk	Industrie	✓	●		●				
Risico: hoog										
Carnival PLC	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●					●	●
Fiat Chrysler Automobiles NV	VK	Duurzame consumptiegoederen	✓	●						
Fresenius SE & Co KGaA	Duitsland	Gezondheidszorg	✓					●	●	
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓		●				●	
Volkswagen AG	Duitsland	Duurzame consumptiegoederen	✓	●						
Risico: matig										
Credit Agricole SA	Frankrijk	Financiële instellingen		●					●	●
GlaxoSmithKline PLC	VK	Gezondheidszorg	✓					●		
JD Sports Fashion PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen				●	●			
Lenzing AG	Oostenrijk	Basismaterialen		●			●			●
LVMH Moët Hennessy Louis Vuitton SE	Frankrijk	Duurzame consumptiegoederen		●						●
Novartis AG	Zwitserland	Gezondheidszorg	✓		●			●		
Royal Dutch Shell PLC	Nederland	Energie	✓	●						
Sanofi	Frankrijk	Gezondheidszorg						●		

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Multimanager Aandelen Pacific

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
Coca-Cola Icecek AS	Turkije	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	●
ITC Ltd	India	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	
NIKE Inc	VS	Duurzame consumptiegoederen	✓	●			●			●
Yes Bank Ltd	India	Financiële instellingen								●
Risico: bovengemiddeld										
ICICI Bank Ltd	India	Financiële instellingen							●	
Tata Motors Ltd	India	Duurzame consumptiegoederen							●	
Risico: hoog										
BIM Biresik Magazalar AS	Turkije	Niet-duurzame consumptiegoederen							●	●
China Petroleum & Chemical Corp	China	Energie		●						
Industrial & Commercial Bank of China Ltd	China	Financiële instellingen		●						
Risico: matig										
Lojas Renner SA	Brazilië	Duurzame consumptiegoederen		●						
Turkiye Garanti Bankasi AS	Turkije	Financiële instellingen							●	●

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Engagement per onderneming

Multimanager Aandelen Opkomende Markten

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	Thema's						
				Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
Risico: laag										
DBS Group Holdings Ltd	Singapore	Financiële instellingen		●						
Risico: hoog										
Qantas Airways Ltd	Australië	Industrie	✓	●			●		●	
Risico: matig										
BHP Billiton Ltd	Australië	Basismaterialen	✓	●	●	●				●

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag
 Matig
 Bovengemiddeld
 Hoog

Milestones per onderneming

Aandelen Europa

In de onderstaande tabel ziet u alle ondernemingen terug waar wij namens u het afgelopen kwartaal een mijlpaal ('milestone') hebben geboekt. Dit betreft ondernemingen die de afgelopen 4 kwartalen onderdeel vormden van uw portefeuille. Zo'n milestone is de uitkomst van onze engagementsinspanningen (doorgaans over eerdere kwartalen) en wordt beoordeeld op basis van de mate waarin de beleggerswaarde wordt beschermd. Voor uitgebreide informatie over onze engagementactiviteiten die tot deze milestones hebben geleid, verwijzen wij u graag naar de web-based **reo**® Partner Portal.

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's						
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
BASF SE	Duitsland	Basismaterialen	✓	Laag				●			
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		Laag						●	
Nestle SA	Zwitserland	Niet-duurzame consumptiegoederen		Laag				●			
Atlas Copco AB	Zweden	Industrie		Laag	●						
Glanbia PLC	Ierland	Niet-duurzame consumptiegoederen		Matig	●						
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓	Bovengemiddeld	●						
Shire PLC	VS	Gezondheidszorg		Bovengemiddeld	●						
Stora Enso OYJ	Finland	Basismaterialen		Laag	●						
Travis Perkins PLC	VK	Industrie		Laag	●						
Wm Morrison Supermarkets PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen		Laag	●						

Impact op beleggerswaarde: Hoog Middelmatig Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag Matig Bovengemiddeld Hoog

Milestones per onderneming

Global Credits

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's							
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij	
★												
Casino Guichard Perrachon SA	Frankrijk	Niet-duurzame consumptiegoederen				●						
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓		●							
Wal-Mart Stores Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓		●							

Impact op beleggerswaarde: ★★ ★ Hoog ★★ Middelmatig ★ Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

■ Laag ■ Matig ■ Bovengemiddeld ■ Hoog

Milestones per onderneming

Global Convertibles

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's						
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
 BASF SE	Duitsland	Basismaterialen	✓								

Impact op beleggerswaarde:

 Hoog
  Middelmatig
  Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag
  Matig
  Bovengemiddeld
  Hoog

Milestones per onderneming

Global High Yield

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's							
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij	
 Casino Guichard Perrachon SA	Frankrijk	Niet-duurzame consumptiegoederen										
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen										

Impact op beleggerswaarde: Hoog Middelmatig Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag Matig Bovengemiddeld Hoog

Milestones per onderneming

Multimanager Aandelen Europa

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's						
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
☆☆☆											
BASF SE	Duitsland	Basismaterialen	✓	Laag					●		
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen		Laag						●	
Nestle SA	Zwitserland	Niet-duurzame consumptiegoederen		Laag					●		
☆☆											
Atlas Copco AB	Zweden	Industrie		Laag	●						
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓	Matig	●						
McBride PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen		Matig	●						
Shire PLC	VS	Gezondheidszorg		Matig	●						
Stora Enso OYJ	Finland	Basismaterialen		Laag	●						
Wm Morrison Supermarkets PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen		Laag	●						

Impact op beleggerswaarde: ☆☆☆ Hoog ☆☆☆ Middelmatig ☆ Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag Matig Bovengemiddeld Hoog

Milestones per onderneming

Multimanager Aandelen Amerika

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's						
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
 Facebook Inc	VS	IT									
 UnitedHealth Group Inc	VS	Gezondheidszorg									
 Campbell Soup Co	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen									
LyondellBasell Industries NV	VS	Basismaterialen									
PepsiCo Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen									
Public Service Enterprise Group Inc	VS	Nutsbedrijven									
Wal-Mart Stores Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen									

Impact op beleggerswaarde: Hoog Middelmatig Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag Matig Bovengemiddeld Hoog

Milestones per onderneming

Multimanager Aandelen Pacific

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's								
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij		
 Qantas Airways Ltd	Australië	Industrie	✓										
 AGL Energy Ltd	Australië	Nutsbedrijven											
Ansell Ltd	Australië	Gezondheidszorg											
Coca-Cola Amatil Ltd	Australië	Niet-duurzame consumptiegoederen											
James Hardie Industries PLC	Ierland	Basismaterialen											
Medibank Pvt Ltd	Australië	Financiële instellingen											
Tabcorp Holdings Ltd	Australië	Duurzame consumptiegoederen											

Impact op beleggerswaarde: Hoog Middelmatig Laag

ESG-risicoscore: blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag
 Matig
 Bovengemiddeld
 Hoog

Milestones per onderneming

Multimanager Aandelen Opkomend

Naam	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore	Thema's						
					Milieu-standaarden	Bedrijfsethiek	Mensenrechten	Arbeidsomstandigheden	Volksgezondheid	Ondernemingsbestuur	Beleid op milieu en maatschappij
 Wizz Air Holdings Plc	Zwitserland	Industrie									

Impact op beleggerswaarde:

 Hoog
  Middelmatig
  Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

 Laag
  Matig
  Bovengemiddeld
  Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Facebook Inc	VS	IT	-	

Milestone:

Plan uitgifte aandelen zonder stemrecht geschrapt

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Facebook heeft de plannen om aandelen zonder stemrecht uit te geven, stopgezet. We hebben de onderneming vorig jaar aangesproken op het voornemen om een nieuwe klasse aandelen zonder stemrecht te introduceren. We zijn bij dat plan van de baan is. De aanwezigheid van aandelen zonder stemrecht zou de positie van CEO en oprichter Mark Zuckerberg alleen nog maar verder versterken. De verantwoording aan de minderheidsaandeelhouders zou daarmee worden ondermijnd.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
BASF SE	Duitsland	Basismaterialen		

Milestone:

Betere werkwijzen procesveiligheid

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

BASF gaat de procesveiligheid actualiseren. De aanleiding voor deze aankondiging was het ongeluk in Ludwigshafen. In eerste instantie weigerde het chemieconcern iets te veranderen aan de bij de fatale explosie betrokken infrastructuur, maar er zijn nu diverse maatregelen aangekondigd die een dergelijk ongeval in de toekomst moeten tegengaan. Om plotselinge ontbranding te voorkomen, gaat BASF de pijpleidingen voorzien van een betere markering, wordt de gebruikte apparatuur vonk-arm en wordt de isolatie van de pijpleidingen verbeterd. We hadden geprotesteerd tegen de aanvankelijke opstelling van de onderneming en aangedrongen op een herevaluatie van de procesveiligheidsmaatregelen.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Verbetering beloningsstructuur topmanagement

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Burberry is in het kader van het remuneratiebeleidsvoorstel in oktober 2016 met de aandeelhouders in gesprek gegaan over de bezoldiging van het topmanagement in 2017 en de daarop volgende jaren. We hebben de voorzitter van de remuneratiecommissie in een persoonlijk gesprek gevraagd naar de gedachtengang achter deze regeling. We plaatsten kanttekeningen bij de negatieve prestatiedoelstellingen die aan 50% van de langetermijnbonusregeling kleven. Na die gesprekken heeft de commissie de prestatiedoelstellingen verhoogd naar een niveau dat naar onze mening wel steun verdient. We zijn blij met dit besluit van de commissie.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Nestle SA	Zwitserland	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Verbetering beleid kindermarketing

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Nestlé heeft het beleid kindermarketing verbeterd en geactualiseerd. Dat nieuwe beleid treedt in januari 2018 in werking. Hoewel Nestlé al sinds 2008 een verantwoord marketingbeleid hanteert waarin ook met kinderen rekening wordt gehouden, zijn dit welkome aanpassingen. Naast de bestaande regels die kindermarketing voor de groep 6-12-jarigen beperkt tot voedsel en dranken die aan de EU Pledge Nutrition Criteria voldoen (of aan andere lokaal relevante criteria buiten de EU) richt Nestlé zich in de marketing van koekjes, suiker en chocola nadrukkelijk niet op kinderen onder de twaalf. In het nieuwe beleid zijn ook ijs en met suiker gezoet water toegevoegd aan de lijst met voor kindermarketing verboden producten. Onder dat nieuwe beleid vallen alle communicatie-uitingen (nieuw: verkooppunten). Ook zijn de restricties op het gebruik van bekende (Disney)figuurtjes en aanprijzingen door beroemdheden die via de verpakking vooral kinderen aanspreken, aangescherpt. De medewerkers worden in 2017 getraind in het nieuwe beleid. We spreken Nestlé al sinds 2009 actief aan op voeding en productmarketing (onder andere kindermarketing). Dit nieuwe beleid wordt beschouwd als een goede prestatie van de onderneming. We houden de verdere voortgang na de inwerkingtreding van het nieuwe beleid in de gaten.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
UnitedHealth Group Inc	VS	Gezondheidszorg	✓	

Milestone:

Verbetering beloningsmix aandelen

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

UnitedHealth maakte bekend van plan te zijn het belang prestatiegerelateerde aandelen in de langetermijnbonusregeling te verhogen. Op dit moment is 46% van de langetermijnbonus van de CEO gerelateerd aan diens prestaties, in de toekomst wordt dat meer dan 50%. In eerdere jaren hebben we tegen de beloningsregeling gestemd, omdat er geen specifieke prestatievoorwaarden aan het merendeel van de aandelenuitkeringen waren verbonden, waardoor de regeling niet was afgestemd op de belangen van de aandeelhouders. Door deze verandering wordt de beloning van de bedrijfstop meer in lijn gebracht met de ervaring van de aandeelhouders.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Qantas Airways Ltd	Australië	Industrie	✓	

Milestone:

Verbetering werkwijze beloning topmanagement

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

We hadden ons al een paar jaar niet achter de remuneratieregeling en het -beleid van Qantas geschaard, maar door positieve veranderingen in de regeling voor 2017 konden we bij de jaarvergadering van 2017 eindelijk vóór de remuneratievoorstellen stemmen. Meer specifiek heeft de onderneming een bovengrens gesteld aan de jaarbonus van de CEO, is de weging van de langetermijnbonus in de beloningsmix van de CEO verhoogd en is er gekozen voor een methode op basis van de nominale waarde voor de berekening van de bonustoekenning in de langetermijnbonusregeling.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Burberry Group PLC	VK	Duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Verbetering onafhankelijkheid bestuur

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

We hebben bij eerdere aandeelhoudersvergaderingen kanttekeningen gezet bij de onafhankelijkheid van Philip Bowman. Dit met het oog op de (lange) zittingstermijn van deze Senior Independent Director (SID) en lid van de remuneratiecommissie en de nominatiecommissie. Burberry heeft aangekondigd dat Bowman eind oktober uit het bestuur stapt en dat hij zijn functie als SID in juli 2017 heeft neergelegd. In die laatste functie wordt hij opgevolgd door Jeremy Darroch, die drie jaar in het bestuur heeft gezeten. Met het oog op de aanzienlijke ervaring van Darroch met Plc's staan we positief tegenover deze benoeming.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Wizz Air Holdings Plc	Zwitserland	Industrie	-	

Milestone:

Toezegging om niet-controlewerkzaamheden uit te besteden

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Wizz Air betaalt de accountant al sinds de beursgang van 2015 elk jaar meer in niet-controlekosten voor belastingdiensten dan er aan reguliere auditkosten wordt betaald. De onderneming zegt nog altijd tevreden te zijn over de objectiviteit van de accountant. Wij zijn minder overtuigd: de extra werkzaamheden brengen die onafhankelijkheid in gevaar. We hebben om die reden bij de jaarvergadering 2016 tegen de beloning van de accountant gestemd. Daarover hebben we Wizz Air en de accountant bericht. Ook dit jaar is het niveau van de niet-controlekosten nog te hoog. Wel zijn we blij dat er in het jaarverslag wordt toegezegd dat er een openbare aanbesteding komt voor de controlewerkzaamheden over 2018. Dat moet in de toekomst betekenen dat de controle- en niet-controlewerkzaamheden naar behoren worden gescheiden.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Ansell Ltd	Australië	Gezondheidszorg	-	
Atlas Copco AB	Zweden	Industrie	-	
Casino Guichard Perrachon SA	Frankrijk	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	
Coca-Cola Amatil Ltd	Australië	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	
Glanbia PLC	Ierland	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	
James Hardie Industries PLC	Ierland	Basismaterialen	-	
LyondellBasell Industries NV	VS	Basismaterialen	-	
Medibank Pvt Ltd	Australië	Financiële instellingen	-	
Public Service Enterprise Group Inc	VS	Nutsbedrijven	-	
Stora Enso OYJ	Finland	Basismaterialen	-	
Tabcorp Holdings Ltd	Australië	Duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Reactie Carbon Disclosure Project

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

De ondernemingen hebben de transparantie over de CO₂-strategie verbeterd door te reageren op het Carbon Disclosure Project (CDP). Meten en rapporteren over klimaatverandering helpen de ondernemingen om de algehele beheersing van CO₂-gerelateerde risico's en kansen te verbeteren. Wij hadden de ondernemingen al eerder aangemoedigd om binnen het CDP-raamwerk te rapporteren.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Campbell Soup Co	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Reactie Carbon Disclosure Project

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

De onderneming heeft de transparantie over de ontbossingsstrategie verbeterd door te reageren op het Carbon Disclosure Project (CDP). Meten en rapporteren over ontbossing helpen de onderneming om de algehele beheersing van gerelateerde risico's en kansen te verbeteren. Wij hadden de onderneming al eerder aangemoedigd om binnen het CDP raamwerk te rapporteren.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
McBride PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	
Shire PLC	VS	Gezondheidszorg	-	

Milestone:

Reactie Carbon Disclosure Project

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

De ondernemingen hebben de transparantie over de waterstrategie verbeterd door te reageren op het Carbon Disclosure Project (CDP). Meten en rapporteren van het waterverbruik helpen de ondernemingen om de algehele beheersing van watergerelateerde risico's en kansen te verbeteren. Wij hadden de ondernemingen al eerder aangemoedigd om binnen het CDP-raamwerk te rapporteren.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
HSBC Holdings PLC	VK	Financiële instellingen	✓	

Milestone:

Eerste stappen invoering nieuw palmoliebeleid

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

HSBC heeft de Roundtable on Sustainable Palm Oil (RSPO) gevraagd onderzoek te doen naar beschuldigingen als zou Noble Plantations op het punt staan duizenden hectare regenwoud in Papua vrij te maken voor de palmolieproductie. De bank is daartoe overgegaan doordat een ngo HSBC en drie andere banken scherp had ondervraagd in verband met een nieuwe obligatie-uitgifte door Noble Group. Deze eerste stap door HSBC kon rekenen op de instemming van de bewuste ngo en wordt opgevat als bewijs dat de bank de aangescherpte toezeggingen op het gebied van palmolie serieus neemt. We hadden eerder in 2017 al met HSBC over dit onderwerp gesproken. Daarbij hebben we aangetekend dat het vooral belangrijk is om te zien hoe het beleid daadwerkelijk wordt uitgevoerd. Vandaar dat we dit een bemoedigende eerste stap vinden.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Wm Morrison Supermarkets PLC	VK	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Reactie Carbon Disclosure Project

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Morrison heeft de transparantie over de water- en bosbouwstrategie verbeterd door te reageren op het Carbon Disclosure Project (CDP). Meten en rapporteren van het waterverbruik alsook over ontbossing en de aantasting van bossen helpen de onderneming om de algehele beheersing van gerelateerde risico's en kansen te verbeteren. Wij hadden Morrison al eerder aangemoedigd om binnen het CDP-raamwerk te rapporteren.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
PepsiCo Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	-	

Milestone:

Voortgang streefdoel water 2025

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

PepsiCo heeft 26% van het streefdoel 2025 voor de heraanvulling van water gerealiseerd, namelijk dat 100% van het bij de productieactiviteiten gebruikte water in waterrisicogebieden weer wordt aangevuld en dat die aanvulling plaatsvindt precies daar waar het water uit de grond is gehaald. In 2016 is circa 2,7 miljard liter in lokale risicogebieden teruggepompt. We hadden de onderneming aangesproken in het kader van ons themaproject over water.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Travis Perkins plc	VK	Industrie	-	

Milestone:

Betere informatie duurzame inkoop

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Travis Perkins heeft informatie gepubliceerd over de duurzame inkoop van hout. Voor de volledige traceerbaarheidscertificering hanteert de onderneming twee belangrijke certificeringsstandaarden voor duurzaam houtbeheer: Forest Stewardship Council (FSC) en Programme for the Endorsement of Forest Certification (PEFC). We zijn sinds 2009 met Travis Perkins in gesprek, in eerste instantie met het verzoek om meer transparantie over de duurzame inkoopbenadering.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Milestones per onderneming

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
Wal-Mart Stores Inc	VS	Niet-duurzame consumptiegoederen	✓	

Milestone:

Vooruitgang emissiebeheer

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

Wal-Mart heeft gekozen voor een wetenschappelijk onderbouwd plan voor de reductie van de CO₂-uitstoot. De onderneming wil in 2025 de absolute scope 1- en 2-emissies met 18% hebben teruggedrongen. Ook moet de CO₂-uitstoot van scope 3-bronnen (upstream én downstream) tussen 2015 en 2030 met een miljard ton (een gigaton) omlaag. Wal-Mart heeft een nieuw duurzaamheidsplatform uitgerold onder de naam Project Gigaton. Deze toolkit emissiereducties moet het enorme netwerk leveranciers helpen om in 2030 een gigaton aan emissies te hebben uitgebannen, met de nadruk op productie, materialen en productgebruik. Diverse merken hebben toegezegd aan Project Gigaton mee te zullen werken, onder andere Unilever, General Mills, Kimberley-Clark en Colgate-Palmolive. We spreken de onderneming al sinds 2011 aan op emissiebeheer en strategieën voor uitstoot reductie.

Onderneming	Land	Sector	Prioriteitsbedrijf	ESG-risicoscore
AGL Energy Ltd	Australië	Nutsbedrijven	-	

Milestone:

Betere informatie over bezoldiging

Impact op beleggerswaarde:

Omschrijving milestone:

We hadden bij de jaarvergadering van 2016 tegen het remuneratierapport van AGL gestemd. De reden: onze zorg over de hogere beloningen en de informatieverschaffing. Het bestuursvoorstel kwam niet door de eerste goedkeuringronde bij de Algemene Vergadering van Aandeelhouders; AGL is het afgelopen jaar aan de slag gegaan met de zorgen van beleggers, onder andere voor wat betreft de transparantie, het totaal aan beloningen en de correlatie met de financiële prestaties. De onderneming heeft daartoe de beloningsstructuur herzien, diverse belangrijke wijzigingen doorgevoerd en de informatieverschaffing verbeterd.

Impact op beleggerswaarde:

Hoog

Middelmatig

Laag

ESG-risicoscore:

blootstelling aan risico's en risicobeheersing relatief binnen de sector. Bron: MSCI ESG Research Inc.

Laag

Matig

Bovengemiddeld

Hoog

Bijlage: Viewpoints 2017

januari

- Collectieve arbeidsrechten in de toeleveringsketen

maart

- Vooruitzichten corporate governance 2017*

april

- Nutsbedrijven: wordt de energietransitie door Trump overtroefd?
- BMO Responsible Funds: de transitie naar een koolstofarme werelddeconomie

mei

- Topsalarissen in het VK: vooruitblik stemseizoen 2017*

juni

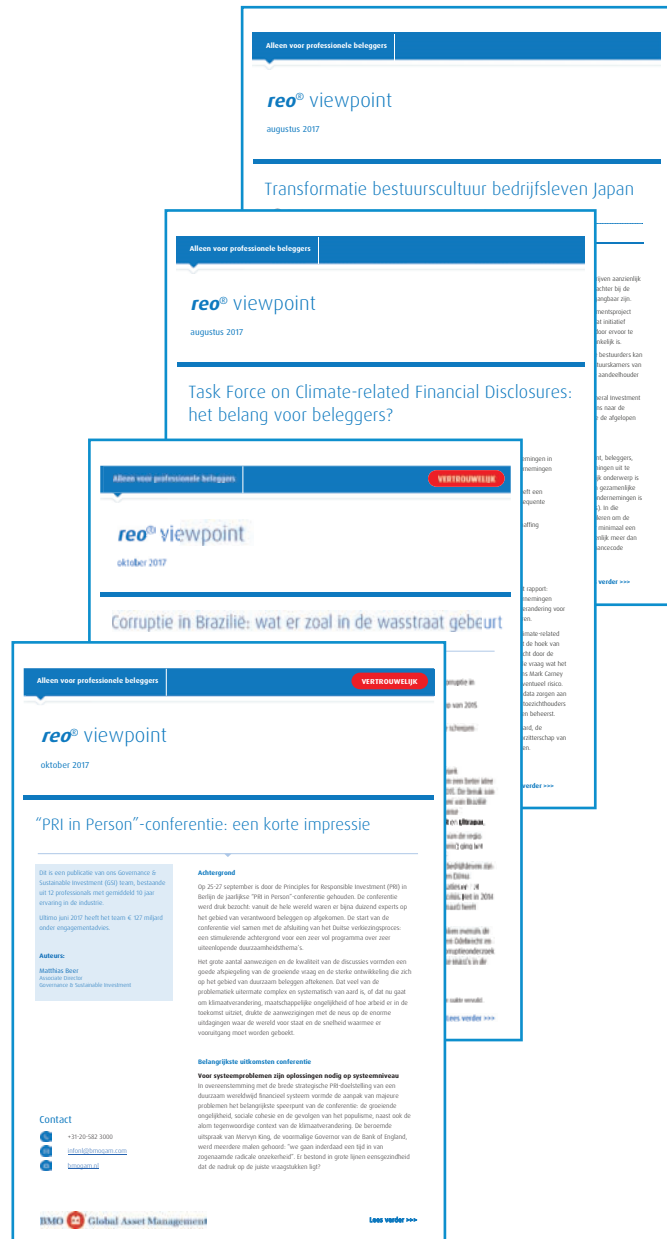
- Mensenrechten waarborgen in extractie-industrie

augustus

- Transformatie bestuurscultuur bedrijfsleven Japan
- Task Force on Climate-related Financial Disclosures: het belang voor beleggers?

oktober

- Corruptie in Brazilië: wat er zoal in de wasstraat gebeurt*
- "PRI in Person"-conferentie: een korte impressie*

*Vertrouwelijk en alleen beschikbaar voor reio®-klanten.

Bijlage: 2017 engagementprioriteiten

Hieronder schetsen wij onze prioriteiten voor **reo**[®]-engagement in 2017. Deze prioriteiten zijn in samenspraak met u als klant vastgesteld voor een optimale gelijkschakeling van belangen en omvatten:

- > Specifieke sectoren
- > Engagementprojecten
- > Prioriteitsondernemingen

Met onze engagementactiviteiten adresseren wij fundamentele risico's waarmee bedrijven op de lange termijn worden geconfronteerd op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur (ESG) en identificeren wij potentiële, nieuwe risico's. Projecten en bedrijven waaraan wij prioriteit zullen geven, zijn geïdentificeerd door middel van kwantitatieve analyse, met behulp van onze eigen ESG-Risk tool en op basis van de visie van ons Governance & Sustainable Investment (GSI-) team.

Belangrijke factoren die in deze analyse zijn meegenomen, zijn:

- (Inschatting van de impact van) E-, S- en G-risicoscores
- (Inschatting van de impact van) Risico's in sectoren en in landen
- Schendingen (bijvoorbeeld UNGC-schendingen)
- Belang van de holding in beleggingsportefeuilles en de betreffende beleggingscategorie (aandelen versus obligaties)
- De kans op resultaat door uitoefening van engagement

Specifieke sectoren:

Met ons **reo**[®]-programma richten we ons actief op de volgende sectoren (zowel via prioriteitsondernemingen als projecten):

- Banken
- Farmaceutische industrie
- Olie & gas
- Basismaterialen
- Nutsbedrijven
- Textielwaren en luxegoederen
- Retail
- Voedingsmiddelen en dranken
- Industrie
- Software en services en telecommunicatie

Engagementprojecten

Onderstaand geven wij een overzicht van de engagementprojecten voor 2017, die mede op basis van feedback van onze klanten als prioriteit zijn aangemerkt.

Sector	Onderwerp	SDG's	Projecten
Farmaceutische sector	- Verantwoorde marketing en verkooppraktijken - Corruptie - Verantwoorde prijsstelling medicijnen		Verantwoorde modellen bij de prijsstelling van medicijnen. De Amerikaanse farmaceutische industrie is in een kwaad daglicht gekomen onder invloed van een serie exorbitante verhogingen van behandelingen. Bedrijven als Valeant en Turing zijn voor het Amerikaanse Congres gesleept en stevig op hun werkwijzen aangepakt. Wij zouden in dit project de belangrijkste spelers aansporen om de negatieve publieke perceptie te keren door sterke en verantwoorde modellen voor de prijsstelling in te voeren. Van de grootste internationale farmaconcerns willen we dan 1) weten hoe ze tegen een verantwoorde prijsstelling aankijken en hoe ze een eventuele prijsverhoging van behandelingen tot een aanvaardbaar niveau denken te beperken; 2) sterke en duurzame werkwijzen ten aanzien van prijsstellingen zien waaruit een goed evenwicht blijkt tussen een winsttoegemerkte enerzijds en legitieme onderzoeks- en ontwikkelingsinspanningen anderzijds, die levensreddende medicijnen kunnen opleveren en verdere weerstand in de maatschappij en de politiek tot een minimum kunnen beperken; en 3) achterblijvers aanspreken en aanmoedigen om over te gaan op een transparante en verantwoorde prijsstelling voor producten.
Voedsel, dranken, energie	Water, energie, duurzame landbouw		Snijvlak water-voedsel-energie: de VN voorspelt wereldwijd een tekort in de watervoorziening van 40% in 2030 en een toename in de vraag naar voedsel van 70% in 2050. En dat terwijl de IEA in de periode tot 2040 het energieverbruik wereldwijd ziet stijgen naar 48%. Energie en voedsel zijn van levensbelang; voor de productie van beide is veel water nodig. Vaak ook worden ze in dezelfde regio geproduceerd, wat de druk op de beschikbare watervoorraden nog verder verhoogt. Ondernemingen die in belangrijke stroomgebieden actief zijn, zien zich daardoor geconfronteerd met een eventueel waterrisico dat wezenlijke gevolgen voor de bedrijfsactiviteiten kan hebben. Er liggen op watergebied ook kansen voor het bedrijfsleven. Onze insteek zou zijn om ondernemingen in de sector voedsel en energie aan te spreken waarvan de stroom-gebieden onder druk staan. Wij willen dan vooral weten hoe goed ze zijn voorbereid voor wat betreft het waterrisico. Ook zouden we vragen of ze kansen zien om die beheersing aan te scherpen. Dit sectoroverschrijdende project zou worden ingericht op basis van thema's en regio's. In het kader daarvan zouden de stroomgebieden met het hoogste risico in kaart worden gebracht, gevolgd door engagement met ondernemingen die met hun bedrijfsactiviteiten het sterkst aan die gebieden zijn blootgesteld.
Kleding en textiel	Natuurlijke bronnen		Circulaire economie: aangezien grondstoffen steeds schaarser worden, is het essentieel dat ondernemingen hier goed op in kunnen springen. Het concept van een circulaire economie is om beschikbare materialen optimaal te benutten en ondernemingen in diverse sectoren gaan zich hier steeds meer op concentreren. We zijn vooral geïnteresseerd in de ontwikkeling van een aantal kledingmerken op dit gebied en in 2017 zullen we ons richten op de strategieën en methoden die ondernemingen binnen deze sector implementeren ten aanzien van de circulaire economie. Wij streven ernaar om "best practices" te identificeren en te bevorderen op het gebied van het gebruik van hulpbronnen binnen de sector.
Auto-industrie	Emissiebeheer		De auto-industrie staat met de opkomst van alternatieve vervoersmiddelen, zoals elektrische auto's, naast ook geavanceerde vervoersoplossingen als zelfrijdende auto's en deelauto's aan de vooravond van een ingrijpende transformatie. Aan de autofabrikanten het verzoek om, met het oog op deze potentiële radicale verandering in de sector, verder te kijken dan de wet- en regelgeving en de CO ₂ -uitstoot van het autopark te evalueren. We zouden aandringen op ambitieuze streefdoelen en op de ontwikkeling van een langetermijn bedrijfsmodel dat leidt tot een transportsector die past bij de internationale afspraken over CO ₂ -reductie.
Sectoroverschrijdend	Klimaatverandering		Richtlijnen voor de informatieverschaffing over klimaatverandering: de Financial Stability Board Taskforce on Climate-Related Financial Disclosures (TCFD) komt begin 2017 met een richtinggevend verslag. Doel van dit initiatief, dat wordt gesteund door de G20, is om vrijwillige en consequente informatie over de financiële klimaatrisico's boven tafel te krijgen. Informatie die de markt een beter beeld geeft van het mogelijke verband tussen klimaatrisico's/kansen en de financiële effecten daarvan. Dit zou de economische besluitvorming van kapitaalmarktpartijen ten goede moeten komen. Het TCFD-initiatief kan potentieel ingrijpende veranderingen veroorzaken in de klimaatrapportage van bedrijven. Wij zouden de kans aangrijpen om ondernemingen in sleutelsectoren (energie, financiën) te stimuleren om die richtlijnen over te nemen en zo in te spelen op potentiële stappen van de toezichthouders om de informatieverschaffing over klimaat-effecten in de diverse markten te verbeteren en meer op elkaar af te stemmen.
Sectoroverschrijdend	Corporate governance in de VS		De reactie van bedrijven op moties van aandeelhouders waar een meerderheid vóór is. Als onderdeel van onze voortgaande inspanning om bij Amerikaanse emittenten meer verantwoording aan en inlevingsvermogen in de aandeelhouders te stimuleren, zouden we als onderdeel van dit project ondernemingen in kaart brengen waar bepaalde moties de steun van de meerderheid hebben gekregen, maar waar vooralsnog geen veranderingen zijn doorgevoerd. We gaan dan in gesprek met de betreffende ondernemingen en dringen aan op een plan om op de zorgpunten van beleggers te reageren en om in de toekomst een grotere bereidheid tot luisteren aan de dag te leggen.

Sectoroverschrijdend	Corporate governance in het VK		<p>Het onderwerp beloning kan nog altijd op flink wat belangstelling rekenen, van zowel de beleggingsgemeenschap als van het grotere publiek. Hoewel wij ons vizier wereldwijd op de beloningsregeling bij ondernemingen richten, wordt 2017 in het Verenigd Koninkrijk een belangrijk jaar. Er moet namelijk bindend worden gestemd over het beloningsbeleid. In de aanloop naar het stemseizoen 2017 wordt dan ook belangrijk beleid ontwikkeld en worden ondernemingen hierover benaderd. In dit project zouden we een update verzorgen over de beloningstrends, over het overheidsbeleid, naast ook een analyse van de gehanteerde werkwijzen van ondernemingen op dit gebied.</p>
Sectoroverschrijdend	Corporate governance in de opkomende markten		<p>Er spelen diverse zaken in India op het gebied van corporate governance: bestuurseffectiviteit, diversiteit en de controlepraktijken (intern en extern). Het project behelst de ontwikkeling en toetsing van een beleidsverklaring over 'best practices' in corporate governance bij Indiase ondernemingen die door reo@-klanten in de portefeuille worden gehouden. In de volgende fase doen we dan een één op één follow up met ondernemingen die veel in beleggingsportefeuilles voorkomen en die grote risico's lopen. We zouden ondernemingen stimuleren zich in te zetten voor een verbetering van de werkwijzen en prestaties op het gebied van corporate governance. Zo zou de effectiviteit van het bestuurstoezicht kunnen worden versterkt met een grotere diversiteit en onafhankelijkheid van het bestuur. Ook het controleklimaat kan worden aangescherpt.</p>

reo® 2017 prioriteitsondernemingen

Onderstaande ondernemingen zijn geselecteerd naar aanleiding van een gedetailleerde analyse van het belang in beleggingsportefeuilles, eigen ESG-risicoscores, historische engagementactiviteiten alsook kennis en ervaring van het GSI-team.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Albemarle Corp	VS	Chemie	Voor het internationale speciaalchemieconcern Albemarle liggen er uitgelezen kansen in de schone technologie (en dan vooral in de energieopslag). Tegelijkertijd staat de onderneming bloot aan risico's als chemische veiligheid, de uitstoot van schadelijke stoffen en afval, energieverbruik en de emissie van broeikasgassen (GHG) en waterbeheer. De onderneming produceert diverse chemicaliën die onder druk kunnen komen naarmate de veiligheidsrichtlijnen in de VS en de EU verder worden aangescherpt. Dat betekent meer nalevings- en herformuleringskosten. Naast de relatief hoge uitstoot van stikstofoxiden (NOx), zwavel (Sox) en broeikasgassen in vergelijking met de andere spelers in de sector geeft Albemarle vooralsnog geen informatie over eventuele inspanningen om afval en verontreiniging tegen te gaan. Er worden verder ook geen toezeggingen gedaan over reductiedoelstellingen. Dat de onderneming maar één keer in de twee jaar over ESG-aspecten rapporteert, staat een goede evaluatie van de bedrijfsprestaties in de weg, zowel absoluut als relatief. We zullen de onderneming vragen deze lacunes te dichten en de rapportagepraktijken op de marktstandaarden af te stemmen.
Allegheny Technologies Inc	VS	Metaal en mijnbouw	Allegheny heeft onvoldoende programma's en ontoereikende middelen om de belangrijkste ESG-risico's te ondervangen, die samenhangen met de productieactiviteiten in speciale metalen. We signaleren het ontbreken van een raamwerk voor de aanpak van risico's in verband met lozingen en afval, CO ₂ -uitstoot en veiligheid op de werkplek. In vergelijking met internationale branchegenoten bevindt Allegheny zich onder het gemiddelde op het gebied van milieubeheer. We gaan in 2017 actief met de onderneming in gesprek over de ontwikkeling en invoering van een krachtig kader voor duurzaamheidsbeheer.
Allergan plc	VS	Farmaceutische industrie	De Amerikaanse farmaceutische industrie is in een kwaad daglicht gekomen door een serie exorbitante verhogingen van behandelingen. Bedrijven als Valeant en Turing zijn voor het Amerikaanse Congres gesleept en stevig op hun werkwijzen aangepakt. Allergan heeft als één van de weinige farmabedrijven publiekelijk toegezegd zich hard te zullen maken voor een verantwoord prijsbeleid; dat is volgens de CEO een belangrijk onderdeel van het sociaal contract met patiënten. We gaan dit jaar met Allergan in gesprek. We willen graag weten hoe men dat verantwoord prijsbeleid inricht en het evenwicht zoekt tussen de noodzaak om winst te maken enerzijds en onderzoek en ontwikkeling (R&D) anderzijds. Legitieme R&D kan leiden tot levensreddende medicijnen en het gevaar van problemen vanuit de maatschappij en de politiek tot een minimum beperken. De bedoeling is om de opgedane informatie te gebruiken als vertrekpunt voor een actieve dialoog met de belangrijkste partijen in de sector over de invoering van sterke, verantwoorde prijsmodellen voor medicijnen en hoe prijsverhogingen van behandelingen op een acceptabel niveau kunnen worden gehouden.
Amazon.com Inc	VS	Internet & direct marketing	De belangrijkste duurzaamheidsrisico's voor Amazon zijn en blijven de arbeidsomstandigheden, de privacy van gegevens, belastingen en de CO ₂ voetafdruk. Hoewel er aanwijzingen zijn dat de onderneming een aantal van die aandachtsgebieden begint aan te pakken, baart de naar binnen gerichte bedrijfscultuur van Amazon ons zorgen. Datzelfde geldt voor het gebrek aan transparantie en de geringe bereidheid om open over duurzaamheidskwesties te praten. Amazon heeft laten weten op de korte termijn de transparantie over klimaatverandering te zullen verbeteren. Arbeidsomstandigheden blijven een belangrijk punt van zorg: ondanks iets meer openheid moet Amazon nog met een totaalstrategie op het gebied van human capital management komen. De corporate governance is zwak: het al te lang zittende bestuur ziet er weinig heil in om de dominante CEO/voorzitter stevig weerwoord te geven. We hebben weliswaar een eerste gesprek gevoerd met het hoofd Duurzaamheid, maar een constructieve dialoog komt maar langzaam op gang. Daarom is besloten het engagement op te voeren en in samenwerking met andere beleggers Amazon te benaderen. Die contacten lopen nog. Ook in 2017 staat Amazon weer op de prioriteitenlijst.
American Airlines Group Inc	VS	Luchtvaart	De luchtvaart is een van de snelstgroeiende emissiebronnen van broeikasgassen en de meest klimaatintensieve vorm van vervoer. De wereldwijde luchtvaartsector is goed voor circa 2% van alle door de mens veroorzaakte koolstofuitstoot (CO ₂). Luchtvaartmaatschappijen worden dan ook steeds meer onder druk gezet om een bijdrage te leveren aan de reductie van de CO ₂ -uitstoot. American Airlines heeft zich vastgelegd op een jaarlijkse gemiddelde brandstofbezuiniging van 1,5 procent tot en met 2020 en op CO ₂ -neutrale groei vanaf 2020. De onderneming (1) investeert daartoe in nieuwe vliegtuigen met betere efficiëntie-eigenschappen, (2) vernieuwt de huidige vloot en (3) verbetert de werking van de vliegtuigen (bijvoorbeeld navigatie). We zijn van mening dat al die maatregelen de CO ₂ -voetafdruk van American Airlines kunnen verbeteren. Niettemin blijft de huidige informatievervalsing achter bij de concurrentie. Dit maakt het onmogelijk om te beoordelen of de streefdoelen wel vereisend genoeg zijn en passen bij het internationale beleidsstreven van een opwarming van de aarde van maximaal 2 graden Celsius.
Andritz AG	AT	Machinebouw	Andritz ziet zich geconfronteerd met controverses over de betrokkenheid bij waterkrachtprojecten in zowel het Braziliaanse Amazonegebied als Zuidoost-Azië. Die projecten staan veelal bol van de problemen: biodiversiteitseffecten, milieuverontreiniging, de relatie met de lokale gemeenschap en schendingen van mensenrechten. Andritz wordt met zijn sterke positie in de waterkrachtbusiness (28% van de omzet in 2015) beschouwd als belangrijke leverancier van waterkrachtprojecten over de hele wereld en levert zogenoemde 'water-to-wire' oplossingen. De door Andritz verschaft informatie over de maatschappelijke en milieueffectenevaluaties worden in het algemeen ingegeven door wat de wetgever en toezichthouder voorschrijven. De eigen milieueffectrapportages zijn niet openbaar en informatie over het sociale en milieurisicomanagement van de projectportefeuille ontbreekt. Ook voor wat betreft de CO ₂ -uitstoot en het waterverbruik zien we ruimte voor betere informatie en beheerpraktijken.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Anglo American PLC	VK	Metaal en mijnbouw	Anglo American heeft begin 2016 aangekondigd activa in een aantal grondstoffen te zullen afstoten, waaronder kolen. Na de afronding van dat desinvesteringprogramma is het CO ₂ -profielrisico lager. We waren blij met de steun van het bestuur voor een aandeelhoudersmotie waarin werd gevraagd om meer informatie over de manier waarop de onderneming met de risico's van klimaatverandering omgaat, alsook initiatieven die het opsporen en de beheersing van klimaatveranderingsrisico moeten aanscherpen. We hebben daarnaast met Anglo American gesproken over mensenrechtenkwesties. Gezien de risico's en de aanhoudende aard van deze problemen houden we de onderneming in 2017 op de prioriteitenlijst. Daarbij leggen we de nadruk op de rapportage op basis waarvan wij de benadering en informatieverschaffing kunnen beoordelen.
ArcelorMittal	LU	Metaal en mijnbouw	Het beleidskader van ArcelorMittal is afdoende voor de belangrijkste ESG-risico's waarmee de activiteiten te maken hebben. De slechte prestaties op belangrijke gebieden als de CO ₂ -uitstoot en gezondheid & veiligheid lijken er echter op te wijzen dat de daadwerkelijke uitvoering van het duurzaamheidsbeleid tekortschiet. De staalfabrikant blijft één van de meest CO ₂ -intensieve ondernemingen in de sector en het aantal ongelukken met dodelijke afloop ligt hier hoger dan bij de meeste concurrenten. Ons engagement zal zich om die reden toespitsen op de duurzaamheidsinrichting en de bewaking van de beleidsuitvoering.
BASF SE	DE	Chemie	BASF wordt algemeen beschouwd als een toonaangevend chemieconcern op het gebied van duurzaamheid. De prestaties van BASF staan bekend als sterk op het gebied van klimaatverandering, de uitstoot van schadelijke stoffen, afval en chemische veiligheid. Op het gebied van de gezondheid en veiligheid was de onderneming het afgelopen jaar echter negatief in het nieuws. Na twee ongelukken met dodelijke afloop in 2015 is in mei 2016 een externe medewerker bij een BASF-fabriek in Korea om het leven gekomen door lekkage van fosgeengas. Bij een explosie in de Ludwigshafen-fabriek stierven vier mensen, raakten er zeven zwaar en 22 licht gewond. Op diezelfde dag werd BASF getroffen door een tweede, kleiner ongeluk bij een fabriek in de buurt: vier mensen raakten gewond bij een gasexplosie. We zullen ons in de actieve contacten met BASF toespitsen op de gezondheids- en veiligheidsnormen alsook -praktijken. Ook willen we weten welke maatregelen er worden getroffen om dergelijke ongelukken in de toekomst te voorkomen.
Bayer AG	DE	Farmaceutische industrie	Het ESG-profiel van Bayer is tweeledig. Enerzijds past de onderneming de allerlaatste duurzaamheidsnormen en -werkwijzen toe, anderzijds raakt Bayer voortdurend verwickeld in allerlei controverses. Vooral voor ongepaste marketing en de veiligheid van sommige medicijnen (Xarelto bijvoorbeeld) en landbouwproducten (Neonics) ligt de onderneming nog altijd onder het vergrootglas en lopen er rechtszaken. De aangekondigde superfusie met Monsanto, die moet leiden tot het grootste agriconcern van de wereld, werpt meer vraagtekens op over het ESG-profiel en de duurzaamheidsprestaties van de gecombineerde onderneming. Bayer krijgt dan te maken met een forse nalatenschap op het gebied van chemische veiligheid en controverses over genetische modificatie. De beheersing van de belangrijkste ESG-risico's komt alleen nog maar meer onder druk. Bayer krijgt dan in het bijzonder ook te maken met de juridische en reputatierisico's die samenhangen met het gebruik van glyfosaat in de onkruidverdelger van Monsanto. Bayer wordt bij een fusie eveneens blootgesteld aan de voortvarende manier waarop Monsanto intellectueel eigendom afdwingt alsmede de zaigoedbesmetting in verband met de genetisch gemodificeerde gewassen. We zullen vragen hoe de onderneming deze risico's beoordeelt en aanpakt. Ook zien we graag een aanscherping van de productzorgvuldigheid als opmaat naar deze belangrijke fusie.
BHP Billiton Ltd	AU	Metaal en mijnbouw	Onze gesprekken met BHP Billiton gingen in 2016 alleen maar over de reactie van de onderneming op de dambreak bij Samarco, een onafhankelijk geëxploiteerde ijzerertsmin (gezamenlijk eigendom met Vale). We waren onder de indruk van de mate waarin de onderneming openstond voor de zorgen van beleggers, alsook van de snelheid en reikwijdte van de reactie van BHP Billiton en partners bij de aanpak van de directe consequenties van het incident. De onderneming heeft daarnaast een belangrijke inspanning geleverd om de langetermijnevolgen van het ontwerp, de bouw en de exploitatie van afwateringsdammen te doorgronden en te evalueren. Ook in 2017 bewaken en bespreken we de voortgang van de herstel en saneringsactiviteiten. De effectiviteit daarvan is van essentieel belang voor de maatschappelijke acceptatie van de hervatting van de Samarco bedrijfsactiviteiten in 2017.
BP PLC	VK	Olie, gas en bruikbare brandstoffen	We hebben de intensieve contacten met BP over klimaatverandering voortgezet. De nadruk lag daarbij op de uitvoering van een aandeelhoudersmotie die in 2015 mede door het bestuur is onderschreven. BP staat minder dan de concurrentie bloot aan een aantal projecten waarmee hoge kosten gemoeid zijn. In 2016 heeft de Britse oliemaatschappij opnieuw bevestigd zich voor wat betreft de middellange termijn te laten leiden door een strategie van minder dure olie en gas. BP heeft meer bewijzen overlegd dat er wordt gezocht naar nieuwe zakelijke kansen in energietransitie. Toch zijn de toezeggingen minder expliciet dan die van een paar Europese concurrenten. We verwachten bij de binnenkort te publiceren energievoorzichten meer transparantie over koolstofarme scenario's. Dit moet inzichtelijker maken wat BP aan de commerciële slagkracht denkt te gaan doen bij een transitie waaraan minder fossiele brandstoffen te pas komen. Verder buigen wij ons over de manier waarop BP de methaanuitstoot in de bedrijfsactiviteiten wil verlagen. We hebben BP daarnaast aangesproken op de manier waarop er wordt omgegaan met de vermindering van de biodiversiteitsrisico's. Op dit terrein doet de onderneming het beter dan het sectorgemiddelde. De onderneming staat al met al zeer open voor engagement, maar vindt het net als veel concurrenten moeilijk om een duidelijke langetermijnvisie te formuleren waarmee wordt voldaan aan de internationale beleidstoezeggingen om de opwarming van de aarde te beperken tot 2 graden Celsius. We handhaven BP op onze prioriteitenlijst voor 2017. Redenen: de risico's en de prominente positie van de onderneming in het klimaatdebat.
BT Group PLC	VK	Telecommunicatie - diensten	BT Group prijkt op onze prioriteitenlijst. Aanleiding voor engagement in 2017 is de winstwaarschuwing van januari als gevolg van een boekhoudschandaal in Italië. Dit leidt tot nog meer kritische aandacht voor een onderneming, die toch al met sterke tegenwind wordt geconfronteerd. De vooruitzichten zijn niet rooskleurig: punten van zorg zijn onder andere de zeer veel liquiditeiten opleverende Openreach-activiteiten (waar o.a. het aansluitnetwerk onderdeel van is), sterke concurrentie, groeiende infrastructuurkosten en een pensioentekort. Wij gaan ons bij het boekhoudschandaal buigen over de rol van het bestuur, de auditcommissie en de externe accountant. Die evaluatie trekken we breder door ook te kijken naar de bestuursstructuren, in het bijzonder binnen het recent ingestelde Openreach-bestuur. Daarbij onderzoeken we vooral de prikkels voor het bestuur en de aanwezige vaardigheden bij de bestuursleden die deze uitdagingen zullen moeten adresseren.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Carnival PLC	VS	Horeca & recreatie	We gaan Carnival in 2017 actief volgen. De nadruk ligt daarbij op corporate governance inclusief de bestuursstructuur en opvolgingsplanning, ketenbeheer op milieugebied (inclusief water, afvalwater- en afvalbeheer) en operationeel arbeidsmanagement. We controleren verder of de onderneming zich wel houdt aan beleid voor de veiligheid van passagiers. We zetten ons daarnaast in voor een betere informatieverschaffing over de duurzaamheidsfactoren in de keten.
Chevron Corp	VS	Olie, gas en bruikbare brandstoffen	We zetten Chevron opnieuw op de prioriteitenlijst. De nadruk ligt daarbij op de strategische planning voor een koolstofarme economie en op de methaanuitstoot. Een aantal concurrenten heeft steun toegezegd aan een aandeelhoudersmotie waarin werd opgeroepen tot meer transparantie over de klimaatstrategie. Chevron niet. Het bestuur kiest voor een reactievere aanpak. Het gevolg: een ongebruikelijk hoog aantal moties van aandeelhouders over milieukwesties in het afgelopen jaar. We streven naar meer duidelijkheid over de aanpak van de onderneming, vooral ook omdat het zwaartepunt van de activa bij Chevron doorslaat naar CO ₂ -intensieve olie. Dit in tegenstelling tot concurrenten met een voortvarender gasstrategie. In deze context pleiten we ook voor aangescherpte bestuursexpertise op milieu- en klimaatgebied. Tot slot dringen we aan op duidelijkere doelstellingen voor en informatieverschaffing over de vermindering van operationele methaanuitstoot. Op dit gebied blijft de transparantie van Chevron achter bij de concurrentie.
Citigroup Inc	VS	Banken	We hebben bij ons engagement in 2016 de prioriteit gelegd bij de risico-evaluatie, het beleid en de werkwijzen op het gebied van risicobeheer. Citigroup is al twee keer gezakt voor de stresstest van de Amerikaanse toezichthouder. Dit heeft effect op de plannen voor de kapitaalallocatie en het dividend en is in strijd met de belangen van de aandeelhouders. We hebben in het kader van ons engagement op dit gebied bemoedigende vooruitgang gezien in 2016. De uitslag van de stresstest was dit jaar bevredigend: Citigroup is probleemloos geslaagd. We blijven dit aandachtspunt in 2017 op de voet volgen. Het afgelopen jaar dienden zich bij de jaarvergadering nieuwe problemen aan in verband met de beloning van het topmanagement. De onderneming zag zich net als in voorgaande jaren geconfronteerd met stevige kritiek op de niet-optimale afstemming van de beloning van de CEO op diens prestaties. We hebben Citigroup hierop aangesproken. Dat gebeurde onder andere in gesprekken met de bestuursvoorzitter en de voorzitter van de remuneratiecommissie, naast ook andere leden van het topmanagement. Met het oog op onze contacten met de onderneming en de geboekte voortgang in de afgelopen paar jaar hebben we ons achter de voorgestelde regeling geschaard. Wel zetten wij ons engagement over dit onderwerp voort met als doel verdere verbeteringen te bewerkstelligen. De beloning van het management is in 2017 dan ook het belangrijkste speerpunt.
Costco Wholesale Corp	VS	Detailhandel - voedingsmiddelen en niet-duurzame consumptiegoederen	We gaan Costco actief volgen. De nadruk ligt daarbij op de beheersing van de arbeidsomstandigheden in de keten en de directe activiteiten. We gaan tevens in gesprek met de onderneming over het inkoopbeleid voor grondstoffen (inclusief het vis-, schaal- en schelpdierbeleid) alsmede over de overige ketenstrategieën op milieugebied. We maken ons verder sterk voor de verbetering van de informatieverschaffing over duurzaamheidsaspecten in het algemeen.
Deutsche Bank AG	DE	Kapitaalmarkten	We zijn teleurgesteld over het trage tempo van de veranderingen bij Deutsche Bank. In het bijzonder zijn wij teleurgesteld over de terughoudendheid van de kant van de raad van commissarissen om zich volledig in te zetten voor de aanpak van de cultuurproblemen bij de bank, die zijn uitgemond in de diverse rechtszaken en acties van de toezichthouder. Onze belangrijkste punten van zorg, waarover wij in 2017 direct met de voorzitter van de raad van commissarissen willen blijven praten, zijn: (1) de bedrijfscultuur en het recente vertrek van het hoofd van de integriteitscommissie binnen de raad van commissarissen; (2) veranderingen in de bezoldiging naar aanleiding van de afkeuring van de aandeelhouders, zoals die bij de jaarvergadering 2016 is geuit; in onze optiek is een goed gestructureerd beloningssysteem een belangrijke voorwaarde voor fatsoenlijk gedrag van bestuurders en managers en draagt dit bij aan cultuurverandering; en (3) de mogelijkheid van een speciale accountantscontrole.
Dollar Tree Inc	VS	Multiline detailhandel	We gaan Dollar Tree in 2017 actief volgen. De nadruk ligt daarbij op de beheersing van de arbeidsomstandigheden in de keten en de directe activiteiten. We gaan tevens in gesprek met de onderneming over het inkoopbeleid voor grondstoffen, de verbetering van de informatieverschaffing over duurzaamheid en de corporate governance.
Duke Energy Corp	VS	Elektriciteitssector	De beleidsonzekerheid in verband met de nieuwe regering in de Verenigde Staten maakt langetermijnplanning lastig voor Amerikaanse nutsbedrijven. We hebben in 2016 contact met Duke gezocht naar aanleiding van een rapport van beleggers met verwachtingen ten aanzien van klimaatverandering die we samen met andere vermogensbeheerders hebben ontwikkeld. We hebben daarnaast kort contact gehad over een probleem met steenkoolas in de VS. Dat lijkt nu in grote lijnen opgelost. Hoewel de onderneming openstaat voor een constructieve dialoog over het klimaat, laten de langetermijnplanning voor de CO ₂ vermindering en de energiemix zich als reactief kenmerken. Duke is in aanzienlijke mate blootgesteld aan op-kolen-gebaseerde elektriciteitsopwekking. In combinatie met een minder sterke positie in transmissie en distributie lijkt dat voor de onderneming grotere problemen te gaan opleveren bij een transitie naar een koolstofarme omgeving dan voor concurrenten van een vergelijkbare omvang. Met het oog op de omvang en de positie van Duke in het beleidsdebat in de VS houden wij de onderneming in 2017 op de prioriteitenlijst.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Eni SpA	IT	Olie, gas en bruikbare brandstoffen	We hebben met Eni talloze gesprekken over de klimaatstrategie gevoerd, onder andere met de CEO en het bestuur. Wat betreft de aanpak van de energietransitierisico's doet Eni het in vergelijking met andere oliegiganten over het algemeen goed. Eni beschikt over relatief goedkope activa en is flexibel; de onderneming kan daardoor een eventuele langdurige daling in de vraag naar fossiele brandstoffen beter opvangen. In onze gesprekken met de bestuurders kregen we echter verschillende opvattingen te horen over het belang van het risico van gestrande activa voor de bedrijfsstrategie. Hoewel er aanwijzingen zijn dat de kwestie serieus wordt onderzocht, ook op bestuursniveau, lijken weer andere managers op sleutelposities sceptischer te staan tegenover de noodzaak om het bedrijfsmodel voor de lange termijn te herzien aan de hand van voortvarende koolstofarme energiescenario's. Diezelfde indruk hebben we bij andere grote Europese oliemaatschappijen. Daaruit blijkt wel dat het vraagstuk gestrande activa nog redelijk nieuw is. Daarnaast hebben we intensief met Eni gesproken over compliance en corporate governance. Die discussie werd ingegeven door controversiële bestuursbenoemingen medio 2016, waardoor er ernstige kanttekeningen worden gezet bij de procedures en de effectiviteit van het bestuur. De dialoog over beide onderwerpen (klimaatverandering en de inrichting van het bestuur) lopen nog. We hebben Eni als prioriteitsnaam op de lijst gezet voor nader engagement in 2017.
Fiat Chrysler Automobiles NV	VK	Auto-industrie	We gaan Fiat Chrysler Automobiles (FCA) actief volgen. De nadruk ligt daarbij op de manier waarop de onderneming de uitstoot van het wagenpark wil terugdringen, naast ook de gevolge strategie voor technologisch geavanceerde voertuigen. FCA loopt met de uitstoot van het wagenpark al jaren consequent achter bij de concurrentie. Sterker nog, de brandstofzuinigheid van de auto's van FCA is er vooral na de integratie met Chrysler alleen maar slechter op geworden. De onderneming loopt het risico de wettelijk opgelegde uitstootdoelstellingen op belangrijke markten als de EU, de VS en China niet te halen. Ook lijkt er geen totaalstrategie te zijn voor de ontwikkeling van een portefeuille technologisch geavanceerde auto's. De bedoeling is om in het kader van een breder project FCA op deze punten aan te spreken. We willen in dat project weten hoe de onderzochte ondernemingen inspelen op de belangrijke transformatie die voor de vervoerssector voor de deur staat als gevolg van nieuwe regels over klimaatverandering, technologische ontwikkelingen en veranderingen in de vraag.
FirstEnergy Corp	VS	Elektriciteitssector	De belangrijkste ESG-risico's van FirstEnergy betreffen klimaatverandering, biodiversiteit en de uitstoot van schadelijke stoffen. De onderneming is actief in transmissie en distributie en exploiteert elektriciteitscentrales. Ondanks het voortvarende streefdoel van een CO ₂ -uitstootreductie van 90% in 2045 (in vergelijking met het niveau van 2005) blijft FirstEnergy bij beleggers in de belangstelling vanwege de geringe informatie over scenario- en transitieplannen. De onderneming is in het verleden geconfronteerd met diverse aandeelhoudersmoties over milieu. Daarin zijn onder andere onderwerpen aan de orde gekomen als het risico van 'gestrande activa' van de zwaar op kolen leunende portefeuille (56% van de energieopwekkingscapaciteit), informatievervalsing over lobbyactiviteiten en over belangrijke ontvangen steun. Vooral dat laatste wordt steeds belangrijker: FirstEnergy is gestart met een lobbycampagne om de elektriciteitsactiviteiten in Ohio en Pennsylvania weer onder staats toezicht te krijgen en op die manier de prijszekerheid van de concurrentieomgeving te elimineren. De onderneming behoort ook tot het laagste kwartiel van de CPA-index voor politieke verantwoording. Er wordt namelijk bitter weinig prijsgegeven over politieke donaties en lobbyactiviteiten. Verder vormen de bedrijfsactiviteiten een biodiversiteitsrisico. Zowel de distributie als de productie van elektriciteit zijn in verband gebracht met de verstoring van het leefgebied van dieren. Er lopen diverse rechtszaken waarin de gevolgde werkwijzen van FirstEnergy worden aangevochten. In ons engagement in 2017 zullen we ons richten op de milieu- en klimaatpraktijken van de onderneming.
FMC Corp	VS	Chemie	Door de toenemende nadruk op landbouwchemicaliën (goed voor circa 70% van de omzet) ziet FMC zich geconfronteerd met zorgen over chemische veiligheid en regelgeving rond gevaarlijke stoffen. Landbouwchemicaliën als pesticiden en herbiciden staan zwaar onder toezicht en milieu-ngo's zijn daar ook erg fel op. Sommige pesticiden zijn verboden in de VS, maar worden in Latijns-Amerika en Afrika nog wel door FMC verkocht. Bij het waterverbruik signaleren we zwakke punten in de beheersing, vooral voor wat betreft de reductiedoelstellingen en de informatievervalsing. In onze engagement met de onderneming hebben we onze pijlen voorheen altijd gericht op de klimaatstrategie. In 2017 verleggen we onze focus. We gaan FMC vragen om inzicht in de gevolgen van de aangescherpte regelgeving en de groeiende maatschappelijke weerstand tegen het gebruik van bepaalde pesticiden voor de financiële resultaten en de reputatie van de onderneming, naast inzicht in de maatregelen die FMC treft om die risico's te ondervangen.
Fresenius SE & Co KGaA	DE	Zorgaanbieders en -diensten	We hebben Fresenius aangesproken op bedrijfsethiek en corporate governance. De onderneming heeft uitgebreid gereageerd en we zijn voorafgaand aan de jaarvergadering met het bedrijf om tafel gegaan. Dat gesprek heeft ons meer inzicht gegeven in de werkwijzen van Fresenius op dit gebied, al blijft de onderneming nog wel wat achter bij de koplopers in de sector. Fresenius blijft op de prioriteitenlijst voor 2017 staan. Wij richten ons op het centrale toezicht op regelgeving en compliance binnen de internationale activiteiten, in de context van wat de onderneming zelf omschrijft als een decentrale organisatie en managementstructuur.
General Motors Co	VS	Auto-industrie	We gaan General Motors actief volgen. De nadruk ligt daarbij op de verlaging van de uitstoot van het wagenpark. De onderneming blijft met de uitstoot van het wagenpark achter bij de concurrentie. Ook loopt General Motors het risico de wettelijk opgelegde uitstootdoelstellingen op belangrijke markten als de EU en de VS niet te halen. Mogelijk worden er zelfs boetes opgelegd. Ondanks de totaalstrategie voor technologisch geavanceerde voertuigen steekt de eigen productie-uitstoot negatief af bij de concurrentie. De bedoeling is om in het kader van een breder project General Motors op deze punten aan te spreken. We willen in dat project weten hoe de onderzochte ondernemingen inspelen op de belangrijke transformatie die voor de vervoerssector voor de deur staat als gevolg van nieuwe regels over klimaatverandering, technologische ontwikkelingen en veranderingen in de vraag. Tot slot zullen we de onderneming ook aanspreken op de beloningsregeling voor de bedrijfstop. General Motors heeft in het verleden al met aanzienlijke druk van beleggers te maken gekregen op dit punt.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
GlaxoSmithKline PLC	VK	Farmaceutische industrie	We hebben in 2016 bij GSK meerdere malen en met diverse vertegenwoordigers gesproken, onder andere met de voorzitter en andere onafhankelijke bestuursleden. GSK heeft de afgelopen jaren de gevolgen ondervonden van ernstige controverses op het gebied van bedrijfsethiek in de sector. Er zijn echter belangrijke stappen ondernomen om de werkwijzen te verbeteren. In 2016 hebben we goed inzicht gekregen in de uitvoering van die verbeteringen en de geboekte voortgang in de verandering van de bedrijfscultuur. De onderneming loopt nu voorop bij de aanpak van die risico's. We hebben er bij GSK op aangedrongen dat de nieuwe CEO zich ook publiekelijk uitlaat over de geleverde inspanningen op dit gebied. GSK reageert zeer goed op engagement en wij zijn van plan de intensieve contacten met de onderneming in 2017 voort te zetten. De aandacht zal daarbij liggen op de bezoldiging van de bedrijfstop en de prijsstelling van medicijnen.
Glencore PLC	CH	Metaal en mijnbouw	We waren blij dat het bestuur van Glencore zich kon vinden in de aandeelhoudersmotie waarin werd gevraagd om betere informatie over het adresseren van de risico's van klimaatverandering. Ook wilden de beleggers dat de onderneming een gedetailleerd rapport publiceert over de manier waarop afwegingen over klimaatverandering in de bedrijfsplanning worden meegenomen. Gezien de eerdere weerstand van de onderneming om het risico van klimaatverandering überhaupt te erkennen, in het bijzonder voor de activiteiten in thermische kolen, doen de acties die het management heeft ondernomen om die risico's te signaleren en te beoordelen ons deugd. We hebben daarnaast met Glencore gesproken over mensenrechtenkwesties. Gezien de risico's en de aanhoudende aard van deze problemen houden we de onderneming in 2017 op de prioriteitenlijst.
Golden Agri-Resources Ltd	SG	Voedingsproducten	We zetten de in het verleden gestarte actieve contacten met Golden Agri Resources voort. Die dialoog gaat over de risico's rond palmolie. Het concern ontwikkelt zich weliswaar in de goede richting voor wat betreft de informatievervalsing en de managementaanpak, maar gezien de omvang van de duurzaamheidsrisico's in de sector is er nog altijd ruimte voor verbetering. Onze nadruk ligt op ontbossing, water, arbeidsomstandigheden en corporate governance.
Goldman Sachs Group Inc/The	VS	Kapitaalmarkten	We hebben het ook in 2016 weer uitgebreid met Goldman Sachs gehad over de bezoldiging van de bedrijfstop; dit punt is en blijft een bron van controverse en reputatierisico. Onze zorg over de discretionaire aard van de beloningen mag dan in belangrijke mate zijn weggenomen met de introductie van duidelijkere structuren, maatstaven en veeleisende prestatiedoelstellingen, we vinden de totale samenstelling van de regelingen nog veel te gecompliceerd. We blijven dan ook pleiten voor een broodnodige vereenvoudiging. Onderdeel van ons engagementswerk in 2017 is daarnaast om te ijveren voor betere informatievervalsing over de manier waarop de remuneratiecommissie het totaal aan beloningen vaststelt. Ook daarover is meestal veel te doen.
Haier Electronics Group Co Ltd	HK	Duurzame consumptiegoederen	We zetten Haier Electronics in 2017 op de prioriteitenlijst voor actieve contacten. We willen met het oog op zwakke informatievervalsing graag meer inzicht in het sociaal en milieubeleid. We zullen daarbij aandringen op sterkere rapportagestandaarden. We hadden in 2015 al een aantal aanbevelingen over ESG gedaan en zullen de geboekte vooruitgang op die punten evalueren. Aandachtsgebieden voor engagement: conflictmineralen, de beheersing van elektronisch afval en human capital management.
Hershey Co/The	VS	Voedingsproducten	We starten actieve contacten met Hershey, hoofdzakelijk over de sociale en milieuaspecten van het ketenbeheer, inclusief arbeidsmanagement en het inkoopbeleid grondstoffen. Ook willen we het met de onderneming hebben over voeding en de merkenportefeuille. Een ander speerpunt is het corporate-governancerisico: The Hershey Trust heeft met 81% van de stemrechten een controlerend belang in de onderneming.
HSBC Holdings PLC	VK	Banken	We zijn tevreden over de proactieve opstelling van HSBC in de contacten met beleggers het afgelopen jaar. Datzelfde geldt voor de vooruitgang die de onderneming op een aantal gebieden heeft geboekt. Misschien wel de grootste verandering was die van het interne toezicht op functionele in plaats van geografische basis. Het nationale hoofd Compliance rapporteert nu niet meer aan de CEO in de regio, maar direct aan het hoofd Compliance op groepsniveau. Het internationale antiwitwasbeleid wordt elk jaar geëvalueerd; HSBC kijkt eind 2016 of de standaarden nog verder moeten worden aangescherpt. Blij zijn we ook met de geboekte voortgang ten aanzien van de bedrijfsbrede risico-evaluaties. We blijven het bestuur en management onder druk zetten om verbeteringen te realiseren in de verankering van de complianceprocessen (bijvoorbeeld in Azië). Ook buigen we ons over het beleid en de processen rond de cyberveiligheid en de financiering van projecten met een sterk effect op het milieu (een belangrijk zich aandienend risico). Bij de bezoldiging van de bedrijfstop ligt de nadruk nu minder op de kortetermijnresultaten en worden er minder extreem hoge bonussen toegekend. Toch houden we scherp in de gaten hoe de bank de nieuwe beloningsstructuur implementeert, hoe de internationale compliance uitwerkt en hoe goed de risicobeheersystemen werken. Dit alles om ervoor te zorgen dat de problemen daadwerkelijk tot het verleden (blijven) behoren.
HUGO BOSS AG	DE	Textiel, kleding en luxegoederen	Dit Duitse luxe modemerken heeft over het geheel genomen een afdoende ketenbeheer. Er worden onder andere eisen gesteld aan leveranciers en het rapportageniveau over sociale en milieupunten is goed. Onze zorg betreft de positie van Hugo Boss in Turkije: door de recente toestroom van Syrische migranten bestaat er een verhoogd risico dat leveranciers misbruik maken van goedkope arbeid. In onze contacten met de onderneming in 2017 zullen we dan ook vooral de nadruk leggen op het ketenbeheer en de inkoop van grondstoffen in risicogebieden.
Intesa Sanpaolo SpA	IT	Banken	Bij Intesa Sanpaolo zijn belangrijke hervormingen gaande. Ook de corporate governance is in lijn met het strategisch plan herzien. We hebben de onderneming aangesproken op het voorstel om de bestuursstructuur aan te passen naar een 'one tier' systeem waarbij de controlefunctie volledig in handen komt van de raad van bestuur. Hierin wijkt de bank sterk af van het gebruikelijke model in Italië, dat is gebaseerd op bestuur plus accountants of bestuur plus commissarissen. We staan positief tegenover de wijzigingen in het ondernemingsbestuur: de structuur van bestuur en commissies wordt erdoor gestroomlijnd, het besluitvormingsproces wordt aangescherpt en institutionele belegger smet een flink belang in de bank worden hierdoor beter vertegenwoordigd. Wel houden we scherp in de gaten hoe de bank de nieuwe bestuursstructuur verankert. Verder willen we zeker stellen dat de bonusregeling voor de bedrijfstop blijf geeft van een aantoonbaar verband tussen beloning en prestaties.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Johnson & Johnson	VS	Farmaceutische industrie	We hebben in 2016 talloze malen met Johnson & Johnson van gedachten gewisseld over belangrijke onderwerpen als bedrijfsethiek, bezoldiging van de bedrijfstop en toegang tot medicijnen. De onderneming kent een sterk (management)beleid, maar we blijven aandringen op betere informatie over de prestaties op belangrijke KPI's op het gebied van de duurzaamheid (ESG). De onderneming wil op dit gebied niet als eerste Amerikaanse zorgonderneming de sprong wagen; dat vinden we teleurstellend want veel Europese concurrenten zijn Johnson & Johnson al voorgegaan. We hebben ook in 2016 weer tegen de beloningsregeling voor het topmanagement gestemd: de langetermijnbonusregeling is naar onze mening niet bevorderlijk voor een outperformance ten opzichte van de concurrentie. De onderneming staat open voor discussie met beleggers. We merken alleen wel dat Johnson & Johnson aanbevelingen niet of schorvoetend overneemt. De gesprekken lopen ook in 2017 door. Wij zullen bij de onderneming aandringen op een transparante rapportage over de prestaties op belangrijke duurzaamheidspunten alsook over de gevolgde benadering in de prijsstelling van geneesmiddelen.
JPMorgan Chase & Co	VS	Banken	In ons engagement met JPMorgan hebben we in 2016 prioriteit gegeven aan onderwerpen als de samenstelling van het bestuur en de bezoldiging van de bedrijfstop. In de loop van de dialoog met de bank hebben we enige verbetering in de beloning van het management gezien, namelijk de invoering van een duidelijke maatstaf en de formulering van doelstellingen in het kader van de langetermijnaanbestedingsregeling. We zien nog altijd zeer veel ruimte voor verbetering om het effect van het eigen oordeel van het bestuur in de korte en langetermijnbonusregelingen wat te beperken. De totale samenstelling van het bestuur blijft ons eveneens zorgen baren: de zittende 'lead director' is in onze optiek niet voldoende onafhankelijk om tegenwicht te kunnen bieden aan de gecombineerde CEO/voorzitter structuur. De verdere versterking van de beloningsregeling en de functie van onafhankelijke senior bestuurder blijven ook in 2017 belangrijke aandachtsgebieden. Dat is al helemaal het geval omdat JPMorgan minder voor onze zorgen openstaat dan we zouden willen.
Kerry Group PLC	IE	Voedingsproducten	We zetten Kerry Group in 2017 op de prioriteitenlijst. De nadruk ligt daarbij op: corporate governance inclusief bestuurseffectiviteit van de afgevaardigden van aandeelhouder KCC, milieu- en arbeidsomstandigheden in de keten, inclusief beleid voor waterbeheer en de inkoop van grondstoffen. We zullen verzoeken om betere informatieverschaffing op deze punten.
Li & Fung Ltd	HK	Textiel, kleding en luxegoederen	De in Hongkong gevestigde ketenbeheerder publiceert gedetailleerd beleid over de sociale en milieuaspecten van het ketenbeheer, alsmede over de duurzame inkoop van grondstoffen. Dat wijst op een goede inzet. Wel willen we de onderneming aanspreken op de positie in inkoopmarkten met een hoog risico, zoals Vietnam, Cambodja en Bangladesh. De bedrijfsactiviteiten staan op dit moment onder druk door een verzwakking van de Amerikaanse detailhandelverkoop en het toenemende politieke risico tussen de VS en China. Er zijn zichtbare aanwijzingen van kostenvermindering en inkrimping. We gaan in 2017 met Li & Fung in gesprek om meer inzicht te krijgen in het eventuele effect van de plannen voor kostenverlaging op de duurzame werkwijzen. We signaleren daarnaast bestuurseffectiviteit als potentieel pijnpunt: een aantal onafhankelijke bestuurders hebben al heel lang zitting in het bestuur, terwijl weer andere niet-uitvoerende bestuurders veel andere bestuursfuncties hebben.
Lotte Shopping Co Ltd	KR	Multiline detailhandel	We gaan Lotte Shopping in 2017 actief volgen. De nadruk ligt daarbij op: corporate governance rond de zeggenschap van de familie, ketenbeheer op milieugebied en arbeidsomstandigheden in de directe activiteiten en de keten. Over het geheel genomen verschaft de onderneming maar beperkt informatie over duurzaamheid. We zullen daarom pleiten om verbeterde praktijken op dit gebied.
McDonald's Corp	VS	Horeca & recreatie	We zetten McDonald's in 2017 op de prioriteitenlijst voor actieve gesprekken. De reden: de complexe keten van het fastfoodconcern. We gaan ons buigen over de nieuwe waterstrategie, die in 2017 wordt gepresenteerd en over de gerealiseerde voortgang in de voor 2020 geformuleerde doelstellingen. Arbeidsomstandigheden in de keten en de directe activiteiten worden eveneens een punt van gesprek. We zijn inmiddels van start gegaan met een gezamenlijk beleggersengagement over arbeidsomstandigheden in de landbouwketen. Onze bedoeling is om in de dialoog daarop verder voort te bouwen.
Michael Kors Holdings Ltd	VK	Textiel, kleding en luxegoederen	De Amerikaanse modeontwerper levert zijn producten hoofdzakelijk vanuit de ontwikkelde markten. Er wordt echter weinig informatie verschaft over het ketenbeheer. We hebben in het verleden weinig contact gehad met het kledingconcern, maar in 2017 gaan we het gesprek aan over de beheersing van de sociale en milieurisico's en kansen in de keten. Merken die hun inkoop in de ontwikkelde markten doen, hebben te maken met ietwat andere aandachtspunten op het gebied van arbeidsomstandigheden en gezondheid & veiligheid dan bedrijven die hun producten uit de opkomende markten betrekken. Niettemin hebben zowel ontwikkelde als ontwikkelingsmarkten met vergelijkbare milieuproblematiek te maken. In ons engagement zullen we daarom vooral de nadruk leggen op de manier waarop Michael Kors Holdings invulling geeft aan milieu en duurzaamheid, onder andere werkwijzen op het gebied van waterbeheer en de inkoop van grondstoffen.
National Grid PLC	UK	Nutsbedrijven	National Grid hanteert een strategische focus op elektriciteits- en aardgastransmissienetwerken. Er is naar verwachting een belangrijke rol voor de onderneming weggelegd in de energietransitie naar duurzame energiebronnen in de markten waarin deze actief is. De integratie van omvangrijke duurzame energietoever naast ook elektriciteit die door klanten zelf wordt opgewekt in het elektriciteitsnetwerk vraagt om de inzet van slimme netwerken die de betrouwbaarheid, beschikbaarheid en efficiëntie van de energietransmissie verhogen. In onze contacten met National Grid in 2017 kijken we vooral naar de strategische investeringen in de infrastructuur. We zullen vragen om afstemming van de energiescenario's op de investeringen in nieuwe transmissie-infrastructuur. Ook nemen we graag kennis van het tijdpad en de achterliggende afwegingen. Verder zullen we om extra verduidelijking vragen over de beoordeling van de systeemrisico's door het bestuur. De sector nutsbedrijven heeft de afgelopen jaren de neiging gehad om het effect van alternatieve energiebronnen en baanbrekende technologieën te onderschatten. Het effect, ook nu al: waardevernietiging in het traditionele model van de nutsbedrijven.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
NIKE Inc	VS	Textiel, kleding en luxegoederen	Nike geeft blijk van een sterke inzet voor de duurzame inkoop van grondstoffen en ketenbeheer, zowel sociaal als milieutechnisch. De onderneming verstrekt verder ook informatie over de verbeterpunten in de keten en het productieproces. Dat Nike er groot belang aan hecht om de uitputting van niet-hernieuwbare energiebronnen tegen te gaan, vinden we een goede zaak (naast de nadruk op het waterverbruik en de arbeidsomstandigheden in de keten). In de keten is Nike niettemin blootgesteld aan veel risicovolle inkoopmarkten - waaronder Turkije - waar de risico's de laatste tijd zijn toegenomen onder invloed van de grote toestroom van Syrische vluchtelingen. De reactie van Nike op onze engagement is altijd vrij basaal geweest. Voor 2017 plannen we daarom een intensievere dialoog over deze punten. De nadruk ligt daarbij op de effectiviteit van het ketenbeheer. Ook willen we weten wat de onderneming doet om de duurzaamheid van de grondstoffeninkoop te verbeteren.
Novartis AG	CH	Farmaceutische industrie	We hebben in 2016 intensief met Novartis gesproken over uiteenlopende ESG-kwesties als bedrijfsethiek, toegang tot medicijnen, MVO-rapportage en corporate governance. De onderneming heeft op de diverse controverses van de afgelopen jaren gereageerd door zeer uiteenlopende hervormingen door te voeren. Novartis staat open voor engagement en is in veel gevallen bereid te overwegen om onze aanbevelingen door te voeren. Dat is vooral ook het geval voor de rapportage over de prestaties op het gebied van de bedrijfsethiek en andere KPI's op ESG-gebied. De werkwijzen van Novartis op dit gebied behoren tot de beste in de sector. De onderneming fungeert als een goede graadmeter voor andere spelers. Novartis heeft nog wel iets te doen voordat de managementdoelstelling (een transformatie van de bedrijfscultuur en verbetering van de aanpak van de risico's inzake omkoping en corruptie) volledig is gerealiseerd. We dringen daarnaast aan op verbetering van de plannen voor de bezoldiging van de bedrijfstop. Novartis prijkt om die reden ook in 2017 op onze prioriteitenlijst.
Pegatron Corp	TW	Technologiehard-ware, -opslag en -apparatuur	Al sinds 2014 zijn wij met deze producent en leverancier van elektronische producten in contact over de arbeidsomstandigheden. Pegatron is een belangrijke leverancier van Apple en wordt in de media beschuldigd van slechte arbeidsomstandigheden. We zijn in 2016 voor een gesprek met Pegatron naar Taipei gereisd. Het management heeft de afgelopen paar jaar acties ondernomen voor de verbetering van zorgpunten als overuren en lonen. Bovendien heeft deze zeer gesloten onderneming een belangrijke stap richting meer transparantie gezet, door een journalist van Bloomberg uit te nodigen een bezoek aan de fabrieken in China te brengen. Er valt nog wel wat terrein te winnen: het toezicht van het bestuur op het arbeidsmanagement moet beter, de ingewikkelde loonproblematiek moet worden aangepakt en is er meer transparantie nodig over indicatoren waarmee de kwaliteit van de arbeidsomstandigheden wordt gemeten (in het bijzonder voor externe medewerkers). Gezien de risico's en de aanhoudende aard van deze problemen houden we de onderneming in 2017 op de prioriteitenlijst.
Petroleos Mexicanos	MX	Olie, gas en bruikbare brandstoffen	We gaan staatsconcern Pemex weer actief volgen. De directe aanleiding is de uitzonderlijk slechte staat van dienst van de onderneming op het gebied van de veiligheid. De afgelopen twee jaar zijn er bij de activiteiten in Mexico minstens 51 mensen om het leven gekomen. De laatste keer dat we Pemex op dit punt aanspraken was in 2014, toen de onderneming bezig was met een transformatie richting een onafhankelijker commerciële entiteit. We hebben toen al gevraagd of het concern het centrale toezicht wel goed genoeg op orde had en of er wel over voldoende capaciteiten beschikt werd om te bewaken dat de veiligheidsstandaarden in alle bedrijfsactiviteiten goed worden doorgevoerd. We zullen daarnaast ook andere punten aansnijden waarop Pemex consequent bij de concurrentie achterloopt. Voorbeelden hiervan zijn de aanpak van klimaatverandering, emissiebeheer naast ook water- en biodiversiteitseffecten.
Pfizer Inc	VS	Farmaceutische industrie	We hebben in 2016 intensief met Pfizer gesproken over uiteenlopende ESG-kwesties als bedrijfsethiek, toegang tot medicijnen en corporate governance. We zijn een aantal keer naar de Verenigde Staten geweest om persoonlijk te overleggen; Pfizer staat altijd open voor een stevig gesprek met beleggers over deze onderwerpen. Net als bij andere toonaangevende Amerikaanse bedrijven zijn managementbeleid en -programma's goed geregeld. Toch blijven we aandringen op betere informatieverschaffing over de prestaties op belangrijke ESG-KPI's. De onderneming wil op dit gebied niet als eerste Amerikaanse zorgonderneming de sprong wagen; dat vinden we teleurstellend want veel Europese concurrenten zijn Pfizer al voorgegaan. We hebben ook in 2016 weer tegen de beloningsregeling voor het topmanagement gestemd: wij zien de langetermijnbonusregeling namelijk als een serie jaarlijkse bonusregelingen. De gesprekken lopen ook in 2017 door. Wij zullen bij de onderneming aandringen op een transparante rapportage over de prestaties op belangrijke duurzaamheidspunten alsook over de gehanteerde benadering in de prijsstelling van geneesmiddelen.
Qantas Airways Ltd	AU	Luchtvaart	De luchtvaart is een van de snelstgroeiende emissiebronnen van broeikasgassen en de meest klimaatintensieve vorm van vervoer. De wereldwijde luchtvaartsector is goed voor circa 2% van alle door de mens veroorzaakte koolstofuitstoot (CO ₂). Luchtvaartmaatschappijen worden dan ook steeds meer onder druk gezet om een bijdrage te leveren aan de reductie van die uitstoot. Qantas heeft zich vastgelegd op een jaarlijkse gemiddelde brandstofbezuiniging van 1,5 procent tot en met 2020 en op CO ₂ -neutrale groei vanaf 2020. Uit recente emissiegegevens in het jaarverslag 2015 blijkt echter dat de onderneming niet op koers ligt om dat streefdoel ook te halen. Qantas is daarnaast verwickeld in een langdurige herstructurering. Van de medewerkers zijn er 5000 ontslagen en kreeg een groot deel te maken met bevroren lonen voor een periode van anderhalf jaar. Het risico van werkonderbrekingen is daarmee verhoogd. Op beide punten willen we van de onderneming graag een evaluatie van de eventuele gevolgen zien, naast de maatregelen die er zijn getroffen om de risico's tot een minimum te beperken.
Randgold Resources Ltd	JE	Metaal en mijnbouw	De ESG-werkwijzen en prestaties van Randgold zijn over het algemeen solide. Net als de meeste spelers in de goudsector loopt de onderneming in toenemende mate risico als gevolg van ambachtelijke en illegale goudmijnactiviteiten in de buurt van de bedrijfsactiviteiten in landen als Mali en de Democratische Republiek Congo. We willen van de onderneming graag horen hoe ze deze risico's aanpakken. We zullen ook doorvragen naar de effectiviteit van de milieubeheersystemen; dit met het oog op het groeiende aantal incidenten dat Randgold de afgelopen drie jaar heeft gemeld.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Roche Holding AG	CH	Farmaceutische industrie	We hebben in de loop van 2016 uitgebreid met Roche gesproken. Zo hebben we onder andere een bijeenkomst gehad met de Chief Compliance Officer. De onderneming boekt goede voortgang met de beheersing van de aanpak van de duurzaamheidsrisico's. Volgens Roche is dat mede te danken aan de toonaangevende oncologische behandelingen. Die zouden de noodzaak verminderen om de verkoopdoelen te realiseren door middel van omkoping en corruptie. We zijn het daarmee eens, maar waarschuwen de onderneming wel voor een al te zelfgenoegzaam achteroverleunen. Het afgelopen jaar stond vooral in het teken van de weigering van Roche om deel te nemen aan de Access to Medicines Index, omdat kankerbehandelingen geen deel uitmaakten van de beoordeling. Roche was niet te vermurwen, ondanks dat een grote groep beleggers sterk heeft aangedrongen om toch deel te nemen. Behalve dat we dit uitermate teleurstellend vonden, zet deze beslissing de duurzaamheidsinzet van de onderneming in een kwaad daglicht. De onderneming staat verder wel open voor de discussie met beleggers over uiteenlopende duurzaamheidsaspecten. Er is ook nog wel wat te doen: Roche loopt nog altijd achter bij de voortrekkers in de sector voor wat betreft de beheersing van duurzaamheidsrisico's. Wel heeft de onderneming in grote lijnen de grote controverses kunnen vermijden waar de concurrentie in verzeild is geraakt. We zetten ook in 2017 ons engagement met deze farmareus voort en wel over de onderwerpen die we hierboven al hebben aangegeven.
Royal Dutch Shell PLC	NL	Olie, gas en bruikbare brandstoffen	We hebben onze intensieve engagementsgesprekken over klimaatverandering voortgezet. De nadruk ligt daarbij op de feitelijke uitvoering van een hiermee verband houdende aandeelhoudersmotie, waaraan het bestuur in 2015 zijn goedkeuring heeft gegeven. Na de fusie met BG heeft het management zich weer opengesteld voor gesprekken over de langetermijnstrategie. Hoewel Koninklijke Olie/Shell voor wat betreft de benadering van energietransitierisico's goed uit een vergelijking met andere grote internationale oliemaatschappijen tevoorschijn komt, loopt de onderneming op dit gebied niet voorop. Koninklijke Olie/Shell heeft het afgelopen jaar de portefeuille gereorganiseerd, is uit risicoprojecten in het noordpoolgebied gestapt en heeft de 'onshore' aanwezigheid in Nigeria gereduceerd. De inrichting van de New Energies Division is een positief signaal, maar heeft waarschijnlijk tot na 2020 geen belangrijk effect op de bedrijfsactiviteiten. De divisie vertegenwoordigt op dit moment minder dan 1% van het geïnvesteerd kapitaal. Ter vergelijking: sommige Europese concurrenten (zoals Total) hebben nu al een sterke positie in nieuwe energiebronnen. Het bestuur en het senior management zijn duidelijk doordrongen van de uitdaging van een transitie naar minder CO ₂ -uitstoot voor de kernactiviteiten olie en gas, maar maken de indruk in deze fase alle opties zeer zorgvuldig af te wegen, vooralsnog zonder tot ingrijpende herstructureringen over te gaan. Het onderwerp van de toekomstige gesprekken is dan ook vooral meer duidelijkheid over de omstandigheden waaronder beleggers verdere ontwikkelingen in de richting van nieuwe energiebronnen kunnen verwachten. We handhaven Koninklijke Olie/Shell op de prioriteitenlijst voor 2017.
Samsung Electronics Co Ltd	KR	Technologiehard-ware, -opslag en -apparatuur	De gesprekken met Samsung in 2016 hebben ons meer inzicht gegeven in de maatregelen die het management heeft genomen om de werkwijzen in de keten te verbeteren, onder andere: meer bewaking en controle, naast een toezegging om smelterijen en raffinaderijen die met conflictmineralen werken voor 100% door derden te laten controleren. Wij hebben gevraagd om betere informatie over de belangrijkste uitkomsten van deze controles in de toekomst. Op het gebied van de corporate governance waren we blij met de aankondiging dat het rendement voor de aandeelhouders wordt verbeterd en dat de bestuursstructuur wordt aangescherpt. We zijn benieuwd naar de uitkomst van een evaluatie door het management in 2017. De voorliggende vraag is of de onderneming moet worden opgedeeld in een houdstermaatschappij en een werkmaatschappij. Dit is in onze optiek van essentieel belang voor de aanpak van zorgen over wederzijdse belangen. Tevens zou dit de waardecreatie ten goede komen.
Sherwin-Williams Co/The	VS	Chemie	Ondanks de goede voortgang die er de afgelopen paar jaar is geboekt met de ESG-prestaties en de informatieversteviging daarover heeft Sherwin-Williams nog altijd te maken met een aantal niet-aangepakte ESG-risico's. De aangescherpte regels over chemische veiligheid in de VS en de EU zet chemieconcerns onder steeds grotere druk om de gevaren van de producten en keten te beoordelen en transparant over de bevindingen te rapporteren. De onderneming kan te maken krijgen met beperkingen op bepaalde stoffen; de geringe transparantie over dit onderwerp werpt een negatief licht op de anders zo krachtig lijkende ESG-prestatie. Dat er helemaal niets over de uitstoot van vluchtige organische stoffen (VOS), stikstofoxiden (NOx) of zwavel (Sox) wordt gemeld, is vooral ook een punt van zorg. Die gegevens zijn nodig om de milieuzet goed te beoordelen, alsook de mate waarin de onderneming te maken kan krijgen met daarmee samenhangende wet- en regelgeving en herformuleringskosten. In 2017 zullen we bij Sherwin-Williams aandringen op betere informatie over de aanpak van chemische veiligheid en de beheersing van de waterisico's.
Southern Copper Corp	PE	Metaal en mijnbouw	We hebben diverse malen met Southern Copper gesproken over de relatie met lokale gemeenschappen. In het kader daarvan hebben we aangedrongen op de ontwikkeling van specifiek mensenrechtenbeleid en een toereikend corporate-governancekader. We zijn blij met de door het management ingezette verandering van de paternalistische stijl in de omgang met de lokale gemeenschap naar een insteek op basis van partnerschap en gedeelde verantwoordelijkheid. Met betrekking tot de milieuramp bij de Buenavista kopermijn lopen er nu door de overheid goedgekeurde sanerings- en vergoedingsactiviteiten. We hebben gepleit voor een nog nauwere samenwerking met de overheid, alsook de ontwikkeling van een betere strategie om met de getroffen gemeenschap om te gaan. Gezien de risico's en de aanhoudende aard van deze problemen, houden we de onderneming in 2017 op de prioriteitenlijst. Daarbij evalueren we vooral hoe de banden met de lokale gemeenschap zicht ontwikkelen.
Steel Dynamics Inc	VS	Metaal en mijnbouw	Als grote staalfabrikant veroorzaakt Steel Dynamics een aantal belangrijke milieueffecten, waaronder uitstoot in de lucht (CO ₂ , stikstofoxiden - NOx en zwavel - Sox), verontreiniging door afvalwater en gevaarlijke afvalstoffen. De huidige werkwijzen om deze problemen te beheersen, lijken geen recht te doen aan de omvang ervan. In 2017 willen we de dialoog met de onderneming aangaan en deze stimuleren om de milieubeheersystemen te evalueren en te versterken. We signaleren daarnaast tekortkomingen in het veiligheidsbeheer. Die willen we eveneens via onze engagement inbrengen.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Sysco Corp	VS	Detailhandel - voedingsmiddelen en niet-duurzame consumptiegoederen	We gaan actief Sysco volgen. De nadruk ligt daarbij op het beheer van arbeidsomstandigheden in de keten en de directe bedrijfsactiviteiten. We kijken verder naar het inkoopbeleid grondstoffen en de overige milieustrategieën voor de keten. We stimuleren verder in het algemeen een betere informatieverzorging over duurzaamheidspunten. We zijn inmiddels van start gegaan met een gezamenlijk beleggersengagement over arbeidsomstandigheden in de landbouwketen. Onze bedoeling is om in de dialoog daarop verder voort te bouwen.
Tesco PLC	VK	Detailhandel - voedingsmiddelen en niet-duurzame consumptiegoederen	De focus van onze engagementsinspanningen lag bij Tesco in 2016 op het risicotoezicht, de interne controle en de werkwijzen op het gebied van human capital management. We zijn blij met de verbeteringen van de processen op het gebied van risicomanagement en escalatie, alsook met de verbeterde afstemming tussen de bedrijfsonderdelen. Het werkterrein van de auditcommissie is verder uitgebreid om recht te doen aan de grotere nadruk op bepaalde gebieden (zoals de ontwikkeling van het risicobeheer en het interne controlekader, naast de evaluatie van onder meer de technologie, dataveiligheid, treasury en belastingrisico's en het beleid. We spreken Tesco ook aan op de benadering van collectieve arbeidsrechten in de keten, in het kader van ons bredere engagementproject over dit thema. Tesco stelt zich op dit gebied proactief op en heeft effectieve maatregelen genomen die veel verder gaan dan de wettelijke vereisten en voorschriften. We blijven ook in 2017 met Tesco in gesprek over de arbeidsomstandigheden. Wel verleggen we de focus verder naar de inkoop van grondstoffen en de strategieën voor de beheersing van sociale en milieufactoren in deze complexe ketens.
Toray Industries Inc	JP	Chemie	We hebben Toray in 2016 vooral aangesproken op de corporate governance en het emissiebeheer. De onderneming lijkt wat ontvankelijker te worden voor engagement van internationale beleggers. Er is een aantal kleine verbeteringen in de corporate governance aangebracht. Volgens de onderneming draagt het productaanbod bij aan de vermindering van klimaatverandering. Toray loopt op veel terreinen ver achter; de onderneming blijft op onze prioriteitenlijst voor 2017 staan.
Toyota Motor Corp	JP	Auto-industrie	We hebben in 2016 onze gesprekken met Toyota voortgezet. Onderwerp van engagement: de aanpak van de corporate governance. De onderneming staat er nog altijd niet voor open om veranderingen van enige betekenis door te voeren. En dat ondanks het feit dat de rest van de Japanse markt de afgelopen jaren belangrijke verbeteringen in de corporate governance heeft aangebracht. We hadden niet het idee dat Toyota vond dat de onderneming de ophief over de uitgifte van 'Model AA'-aandelen beter had kunnen pakken. De onderneming liet doorschemeren dat er met de zorgen van minderheidsaandeelhouders eigenlijk geen rekening hoefde te worden gehouden. Onze inschatting is dat circa 30% van de aandeelhouders bestaat uit ondernemingen die nauwe banden hebben met Toyota. We kunnen ons dan ook niet aan de indruk onttrekken dat Toyota bezig is een stabiel bestuursgezin aandeelhoudersbestand op te bouwen dat zonder morren met de meeste moties van het bestuur akkoord gaat (zelfs als een motie potentieel nadelig uitwerkt op de minderheidsaandeelhouders). Ondanks dat we weinig kans op bestuurshervormingen van betekenis zien, blijven we toch actief contact zoeken met Toyota. Zo staat de onderneming in 2017 op de lijst voor een breder project met de auto-industrie over een lagere CO ₂ -uitstoot van het wagenpark. Ook willen we weten hoe de langetermijnstrategie er op dat gebied uitziet.
UBS Group AG	CH	Kapitaalmarkten	We hebben de afgelopen jaren contact gehad met UBS over een aantal kwesties rond gedragscodes, bedrijfscultuur, risicobeheer en interne controles. We zijn gerustgesteld dat de bank deze punten effectief oppakt en werkt aan een betere afstemming van de bezoldigingsstructuur op de belangen van de aandeelhouders. Er lijkt gebruik te worden gemaakt van bonusregelingen ter bevordering van veranderingen in cultuur en gedrag. Ook in 2017 houden we de invoering van de beloofde hervormingen in de gaten. Dit om zeker te stellen dat de problemen echt tot het verleden behoren.
UnitedHealth Group Inc	VS	Zorgaanbieders en -diensten	United Health is één van de grootste spelers in de Amerikaanse zorg. Wij signaleren privacy en veiligheid van de patiëntgegevens als meest materieel ESG-risico voor beleggers. De beheersing van privacy en veiligheid van de patiëntgegevens is omgeven met risico's, doordat een eventuele inbreuk op patiëntdossiers kan leiden tot hoge herstelkosten en wettelijke boetes. Op basis van schattingen belopen de kosten van een inbreuk op persoonsgegevens maar liefst \$ 360,- per dossier. In dat bedrag zijn de volgende kosten verwerkt: klantverlies, hogere kosten voor klantenwerving, reputatieschade en verlies van goodwill. Voor een onderneming met 70 miljoen klanten kunnen de herstelkosten van een belangrijke inbreuk zoals die bij sectorgenoten heeft plaatsgevonden, van zeer materieel belang voor de aandeelhouders blijken. We zijn van plan met United Health in gesprek te gaan over de beheersing van de risico's van privacy en gegevensbeveiliging. Op dit moment wordt daar weinig tot niet over gerapporteerd. De aansturing op bestuursniveau heeft eveneens onze aandacht.
Universal Robina Corp	PH	Voedingsproducten	We zetten Universal Robina Corporation in 2017 op de prioriteitenlijst met het oog op de goede voortgang die er vorig jaar in de dialoog is geboekt. De onderneming ontwikkelt op dit moment een duurzaamheidsstrategie (waar wij feedback op geven) en er staat een eerste duurzaamheidsverslag op stapel. We blijven de ontwikkelingen analyseren en leggen daarbij specifiek de nadruk op arbeidsomstandigheden en milieubeheer in de keten (inclusief beleid voor waterbeheer en de inkoop van grondstoffen). Ook willen we het met de onderneming hebben over voeding en de merkenportefeuille.
US Bancorp	VS	Banken	Engagement met U.S. Bancorp blijft ook in 2017 een prioriteit. De aanleiding is dat bepaalde corporate-governancekwesties al langer slepen en nog steeds niet zijn opgelost. In 2016 ging het gesprek over de vernieuwing van het bestuur. Bemoedigend is dat er drie nieuwe onafhankelijke bestuurders zijn benoemd. We blijven het echter nodig vinden om de onderneming aan te spreken op de samenstelling van het bestuur, omdat U.S. Bancorp nog altijd diverse langzittende bestuurders heeft. Nog zorgwekkender is dat een aantal van hen ook in belangrijke commissies zitting heeft (die zouden immers uit werkelijk onafhankelijke leden moeten bestaan). Ook blijven we de onderneming aanspreken op de bezoldiging van de directie. Zo pleiten we voor de instelling van maatstaven die beter aansluiten bij de beleving van beleggers in plaats van de winst per aandeel en de inkomsten voor belastingen die de bank op dit moment als maatstaf hanteert.

Onderneming	Land	Sector	Doelstelling
Vedanta Resources PLC	IN	Metaal en mijnbouw	Vedanta heeft de afgelopen paar jaar flinke vooruitgang geboekt met de beheersing van de belangrijkste duurzaamheidseffecten van de bedrijfsactiviteiten, inclusief veiligheid, de relatie met de lokale gemeenschap en water. In diezelfde periode heeft de onderneming ook de corporate governance sterk verbeterd, in het bijzonder de samenstelling van het bestuur. Het ligt in onze bedoeling om in 2017 de geboekte voortgang bij de invoering van het beleid en de prestaties te evalueren, waarna we de onderneming op eventuele tekortkomingen willen aanspreken. Ook zullen we problemen die samenhangen met de ernstigste controverses over verontreiniging en de nadelige effecten op de gemeenschap bij sommige fabrieken van Vedanta aan de orde stellen.
Vinci SA	FR	Bouw & techniek	Vinci ziet zich geconfronteerd met een aantal controverses. Zo worden er vraagtekens gezet bij de betrokkenheid van de onderneming bij controversiële bouwprojecten evenals bij de arbeidsomstandigheden in de projecten in Qatar. De staat van dienst van Vinci bij de aanpak van deze problematiek is gemengd. We zijn van mening dat de onderneming passende maatregelen heeft getroffen bij de beschuldigingen rondom arbeidsomstandigheden in Qatar, maar de reactie op aantijgingen over gedwongen uitzettingen bij andere projecten is minder sterk. Dat Vinci steeds weer in controverses terechtkomt, werpt bovendien vragen op over de effectiviteit van de maatschappelijke en milieubeoordeling van projecten. Andere onderwerpen die dit jaar aan de orde kunnen komen, zijn onder andere gezondheid en veiligheid, de CO ₂ -uitstoot en een onvoldoende onafhankelijk bestuur.
Volkswagen AG	DE	Auto-industrie	In ons engagement met Volkswagen hebben we ons gericht op de nasleep van het emissieschandaal. Daardoor zijn grote zorgen gerezen over de bedrijfsethiek en corporate governance. Volkswagen stond meer open voor dialoog dan in het verleden; we kregen zelfs de bestuursvoorzitter te spreken. We zijn er echter nog niet van overtuigd dat Volkswagen alles in het werk stelt om na het emissieschandaal diepgewortelde cultuurkwesties aan te pakken. Ondanks een aantal belangrijke benoemingen in de Raad van Bestuur hebben we niets gehoord over specifieke maatregelen om de bedrijfscultuur in alle geledingen aan te pakken. Voor het in juni gestarte juridisch onderzoek naar marktmanipulatie wordt nu ook gekeken naar de voorzitter van de Raad van Commissarissen. Dat commissarissen ook onder dergelijk onderzoek kunnen vallen, zien wij als een ernstig gevaar: kan het bestuur als geheel nog wel effectief toezicht uitoefenen? Om die reden hebben we nogmaals gevraagd om een totaalplan voor de opvolging van de belangrijkste topfuncties. Met het oog op deze lopende punten houden we Volkswagen ook in 2017 op de prioriteitenlijst. We willen daarnaast met de onderneming praten over langetermijntoezeggingen over een lagere uitstoot van het wagenpark.
Wal-Mart Stores Inc	VS	Detailhandel - voedingsmiddelen en niet-duurzame consumptiegoederen	We zetten onze actieve contacten met Wal-Mart voort. Na zich jaren te hebben ingegraven heeft de onderneming tegen het einde van 2016 een aantal positieve stappen op het gebied van de compliance en het adresseren van arbeidsrisico's gezet. Wal-Mart begint de vruchten te plukken van de recente herziening van de internationale compliance, het risicobeheer en de toezichtsmechanismen. De onderneming heeft hard aan drie pijlers gewerkt (mensen, processen en systemen) en daardoor het toezicht op en de bewaking van het compliancerisico sterk verbeterd, de internationale rapportage gestroomlijnd en het controleproces versterkt. Dit is belangrijke vooruitgang, maar er is nog veel werk aan de winkel. Wij blijven over deze onderwerpen de dialoog voeren. Daarnaast spreken we Wal-Mart aan op milieubeheer en arbeidsomstandigheden in de keten.
Wells Fargo & Co	VS	Banken	Voor Wells Fargo lagen onze prioriteiten in 2016 bij de samenstelling van het bestuur en de bezoldiging van de bedrijfstop. We zijn allesbehalve onder de indruk van de manier waarop de bank op onze engagementsverzoeken heeft gereageerd. En al helemaal niet na het schandaal over onverantwoorde verkooppraktijken, dat tot het vertrek van de CEO heeft geleid en tot het ontslag van meer dan 5.000 medewerkers. Behalve de bezoldiging en de samenstelling van het bestuur waren ook risicobeheer en gedrag prioriteit in 2016. De onethische verkooppraktijken zijn voor ons een bewijs dat we ons terecht zorgen maken en dat een vernieuwing van het senior management geboden is. We zien het vertrek van de CEO als een belangrijke stap, maar vinden verdere veranderingen noodzakelijk. Dat geldt zeker op bestuurniveau, waar een aantal bestuursleden al heel lang zitting heeft. Wij hebben zo onze twijfels of zij de risico's bij een dergelijke grote en complexe bank wel kunnen beheersen. Ook de bezoldiging heeft onze aandacht: wij streven naar de juiste prikkels voor het juiste gedrag. Gedrag en risicobeheer blijven een belangrijk onderdeel van de dialoog in 2017.
WPP PLC	VK	Media	WPP kan al een paar jaar rekenen op flink wat aandacht van beleggers. Het hoge beloningsniveau en het aanhoudende gebrek aan belangrijke informatie over een opvolgingsplan voor Sir Martin Sorrell zijn daarvoor de belangrijkste redenen. Deze problematiek vraagt om voortzetting van de dialoog. Dat het Amerikaanse ministerie van Justitie WPP heeft gedagvaard in verband met mogelijke offerteversaling in delen van de onderneming, werpt tevens vragen op over de interne controlemechanismen in de hele groep.

Contact

BMO Global Asset Management - Nederland

 020-582 3000

 infol@bmogam.com

 bmogam.nl